

Bozar

Jaarverslag 2023

Jaarverslag 2023

I. Voorwoord

II. Artistieke departementen

1. Transversaal programma
2. Tentoonstellingen
3. Muziek
4. Cinema
5. Writers & Thinkers
6. Performances
7. Audience Engagement

III. Niet-artistieke departementen

1. Marketing & Communicatie
2. Partnerships & Philanthropy
3. Institutional Relations
4. Technical Production
5. Planning & Ticketing
6. Investments, Security & Archives
7. Algemeen Bestuur & juridische organisatie
8. HR – sociaal rapport

IV. Varia

1. Concessies

V. Bijlage

1. Jaarrekening op 31 december 2023
2. Boekjaar 2023
3. Verslag van de commissaris

I. Voorwoord

Een huis voor de levende kunsten

Het was februari 1923. Architect Victor Horta tekende de plannen voor een van de eerste kunstenhuizen, niet alleen van België maar van de wereld. De werken aan het Paleis voor Schone Kunsten begonnen. De kunsten gingen samenwonen in deze 'stad in een stad'. Naast de beeldende kunsten en muziek mengden toonaangevende schrijvers en denkers, film- en theatermakers zich in het gesprek over kunst en samenleving.

Inmiddels leven we in een ander millennium, in een federaal land en in een stad met een superdiverse bevolking. In een tijd waarin de wereld een opeenvolging van crises doormaakt en voor grote uitdagingen staat, willen we via de uitzonderlijke *tool box* die Bozar is, onderzoeken hoe de kunsten kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van een duurzame, zorgzame en egalitaire samenleving. We geloven sterk in de energie en de creativiteit die vrijkomt tussen polen – niet in polarisatie en het dictaat van de perceptie. Er komen in dit huis meerstemmige dynamieken op gang:

- ✓ tussen repertoire en creatie;
- ✓ tussen rede en spiritualiteit;
- ✓ tussen het individu en de gemeenschap;
- ✓ tussen Brussel en de wereld;
- ✓ tussen mensen.

Het ruimtelijk ontwerp van Victor Horta blijft het culturele project van Bozar sterk bepalen. Kunstenaars gaan hier niet aan de slag in een *white box* of een nieuw ontworpen concertgebouw. In ons programma koppelen we traditie aan het visionaire. Bij de opening van het Paleis voor Schone Kunsten sprak men overigens niet van actuele kunst maar van Art Vivant. Zo zien wij Bozar in een notendop: als een levendig huis voor de levende kunsten, zowel die van nu als die van vroeger.

Christophe Slagmuylder,
CEO & Artistic Director

Bozar wordt niet alleen bepaald door een gebouw, maar nog meer door de veranderende maatschappij, de wereld zoals we die vandaag vormgeven. Ergens tussen droom, bikkelharde realiteit en daad in. Hedendaagse kunst, erfgoed en samenleving plaatsen elkaar in perspectief. Die meerstemmigheid en cohabitatie gaat Bozar de komende jaren actief promoten. Zo vroegen we aan de Frans-Canadese Kapwani Kiwanga om parallel aan de tentoonstelling *Horta en de grammatica van de art nouveau* nieuw werk te maken. Ze ontwierp een tapijt dat verwijst naar de art nouveau, het koloniale verleden van België en de gelaagde geschiedenis die uiteenlopende gebieden met elkaar delen.

Kunst blijft de kern van alles wat we ondernemen. Kunstenaars vormen onze voornaamste inspiratiebron. Zonder een eigen en herkenbaar artistiek profiel, verliest dit huis zijn ziel en bestaansreden. Na een periode van onduidelijkheid – de economische crisis, sociale onrust, een brand, een pandemie – zetten we met alle teams weer een herkenbaar project op het getouw, dat we zelf initiëren en collegiaal (co)produceren. 2023 was een overgangsjaar. We stimuleerden de dialoog tussen de artistieke afdelingen en de ondersteunende ploegen. Met alle teams bespraken we een strategische visie-tekst die de bakens uitzet voor de gewenste verandering. En we testten al enkele dingen uit met oog op meer structuur en samenhang in het huis: een openingsweek, maandelijkse nocturnes, een reeks performances in de Hortahal en een meer gastvrije invulling van het dakterras tijdens de zomer. De toon is gezet. Het transformatieproces is begonnen.

Isabelle Mazzara,
Voorzitster van de Raad van Bestuur

II. Artistieke departementen

1. Transversaal programma

Bozar, een levend organisme

2023 bracht de start van een vernieuwd, sterker gestructureerd artistiek beleid. Met de visienota 'Bozar, een levend organisme' wil CEO & Artistic Christophe Slagmuylder met alle teams opnieuw een herkenbaar project uitbouwen, dat we zelf initiëren en collegiaal (co)produceren. Veel activiteiten stonden al in de steigers. 2023 was vooral een jaar waar de artistieke afdelingen weer dichterbij elkaar kwamen, de programmatoren nauwer overlegden en samen dingen uitprobeerden.

De maandelijkse nocturnes op donderdag vormden een eerste aanknopingspunt om een stap verder te gaan. Stelselmatig bouwden we deze avonden verder uit tot volwaardige multidisciplinaire belevenissen waar de bezoekers kennismaken met de verschillende kamers (en het veelzijdige programma) van ons Paleis. Een duidelijk statement was het zomerprogramma

'On Top of That': in plaats van een commercieel uitgebate bar op het dakterras, kwam er een tijdelijke architecturale installatie die het dak omvormde tot een openbaar plein waar artistieke interventies ruimte kregen. De laatste week van 'On Top of That' liep over in de openingsweek van het seizoen 2023-2024 die enkele nieuwe accenten legde.

Gastvrijheid is een van de grote werkpunten voor de komende jaren. Door ingrepen in het gebouw, zoals op het dakterras en in de hall, door een publieksgericht programma en een sterker geïntegreerde publiekswerking wil Bozar stap na stap een vaste ontmoetingsplek worden in het Brusselse stedelijke weefsel, waar je een tijdje kunt blijven hangen en samen een divers en samenhangend programma kunt beleven.

Nocturnes

Op de laatste donderdag van de maand blijven de tentoonstellingen later open en biedt Bozar extra activiteiten, met een dj-set en bar in de zaal, en speciale rondleidingen. We hebben deze gewoonte opgepakt en deze maandelijks evenementen omgetoverd tot echte multidisciplinaire avonden in een gezellige sfeer. Het programma van deze avonden is gekoppeld aan de lopende tentoonstelling of een actueel thema. In april deelde dichteres Dominique De Groen een sessie occulte poëzie in het kader van de tentoonstelling Zweedse Extase, terwijl Michel François een voormalige Bozar-zaalwachter uitnodigde om het publiek mee te nemen op een persoonlijke rondleiding door zijn tentoonstelling. Tot slot werden bezoekers op drie locaties in de Rotonde Bertouille getrakteerd op een optreden van Francesca Grilli. De film RAYS, geïnspireerd op de voorstelling van Sparks, werd ook vertoond in zaal Horta. In mei presenteerden jongeren van de vzw Calame een voorstelling geïnspireerd op het werk van Michel François in het kader van het programma Next Generation, Please! In juni vertoonden we de film *Mais qu'est-ce exactement se passe ici?* à propos de Michel François, geregisseerd door Loïc Vanderstichelen en Jean-Paul Jacquet, gevolgd door DJ-optredens.

Het voorjaarprogramma was een goede test om na de zomer nog sterker de mogelijkheden uit te spelen van de ruimtes en de aanwezigheid van diverse kunsten onder één dak.

De nocturne in september dompelde bezoekers onder in de artistieke leefwereld van Antoni Tàpies. De schilder werkte in de jaren 1960 nauw samen met de filmproducent Pere Portabella. In de pas gerestaureerde tentoonstellingszalen in de Koningsstraat (de zogeheten 'Antichambres' die terug openden na de brand) waren twee films te zien. We zagen er Tapiès ook even acteren. Het werk van Tapiès is nauw verbonden met zijn Catalaanse roots en de bewogen Spaanse geschiedenis onder Franco. Die afkomst kreeg een pendant in de muzikale landschappen van cellist Pau Codina.

In oktober kon de nocturne-ganger vier tentoonstellingen bezoeken en viel de klemtoon op Georgië, met rondleidingen en met een bijzonder concert dat zang koppelde aan twee traditionele volksinstrumenten, de accordeon en een draaiorgel. Een ontmoeting tussen Georgische traditie en eigentijdse creatie.

In november trokken we tussen 18 uur en middernacht alle registers open en haakten we in op architectuur met de tentoonstellingen *Victor Horta en de grammatica van de art nouveau* en *Play* van het bureau NU architectuuratelier. Zowat heel het Paleis werd bespeeld, met in het hart een performance in de hall van muzikante Sophye Soliveau. De formule sloeg duidelijk aan met hoge bezoekerscijfers.

Na de periode van uittesten zijn de nocturnes stilaan op kruissnelheid gekomen. In 2024 lanceren we de versterkte formule onder een nieuwe naam: Bozar All Over the P(a)lace.

On top of that

In de zomer 2023 wilde Bozar zoveel mogelijk mensen – Brusselaars, pendelaars, toeristen, thuisblijvers, expo- en muziekliefhebbers, ... – laten genieten van het uitzicht op de binnenstad en een verfrissend dakterras. Voor de inrichting liet het Brussels collectief Every Island zich inspireren door wat je in steden zoal vanop daken ziet: torens, schoorstenen, metalen constructies, wapperende kleren aan de waslijn. Stellingen, bedrukte steigernetten en vlaggen geven een surrealistische *touch* aan het gebouw. Stellingen benadrukten het gevoel dat dit huis een transformatie ondergaat; het is 'under construction'.

In juli vond je op ons dak schaduw, mistdouches en ligstoelen voor een vakantiegevoel in eigen land. Na het korte zomerreces haalde Bozar de socioculturele rijkdom van Brussel in huis. Of liever: op ons dak. De *rooftop* transformeerde in een geanimeerd openbaar plein. We gaven drie weken *carte Blanche* aan Brusselse verenigingen. Het ging van een keuken op basis van voedseloverschot over klassiek, dub, slam en hiphop tot een queer en feminist-radio en een literaire hommage aan de Iranese studente Mahsa Amini. De 'take overs' vloeiden over in de openingsweek van het nieuwe seizoen '23-'24 met openluchtfilms en een debat over de semipublieke ruimte en de culturele commons. Tijdens de autoloze zondag gaven muzikanten van het Belgian National Orchestra kleine concerten. Er werd een piano op het dak gehesen.

Vertrekpunt voor de installatie was wat de kern uitmaakt van een rooftop in een stad als Brussel, vanop een kunstenhuis als Bozar. Dat is volgens ons niet een commercieel uitgebate bar maar een plek om allereerst samen te komen, te zien en ervaringen te delen. Het terras biedt niet alleen een uitzicht op de binnenstad maar ook op het daklandschap van het Paleis voor Schone Kunsten. Op 18 januari 2021 stond

het dak boven het orgel en de tentoonstellingszalen richting de Koningsstraat in brand. De brand deed stilstaan bij wat definitief verloren had kunnen gaan. Wat is tijdelijk? Wat is essentieel? Wat was en blijft de bestaansreden van dit huis? Waar maken we vandaag het verschil?

Kortweg: Bozar is een huis voor de levende kunsten. Ons project is nauw verbonden met het gebouw én met de Brusselse dynamiek. In 2019-2021 werden de platte daken omgevormd tot dakterrassen, voornamelijk voor artistieke evenementen.

Opening Week

'In onze relatie tot de wereld hebben we de laag nodig die uit gedachten, lectuur en dromen bestaat en die ervoor zorgt dat we die wereld aankunnen, kunnen inrichten, beter begrijpen en bijgevolg beter bewonen. Ik beschouw het als een eer dat ik mag helpen die in mijn ogen zo belangrijke, ongrijpbare, onzichtbare wolk in stand te houden.'

Mona Chollet, Des Palais de Mots

Bozar trapte '23-'24 feestelijk af met een openingsweke, vijf dagen lang en op zoveel mogelijk verschillende plek. Elke dag kreeg een ander kleurenpalet, maar steeds in alle (uit)hoeken en zalen van het Paleis voor Schone Kunsten. Van de Hortahal en de Henry Le Boeufzaal tot op het dakterras met zicht op het kleurrijke Brussel. Een keynote van een schrijver, films op het dak, een nocturne in en rond de retrospectieve van Antoni Tàpies, een cinéconcert, een afterparty, een family day, slotconcerten... Bozar inspireert en laat zich graag inspireren. De week gaf een prelude op een seizoen met een mix van repertoires en creaties, een waaier aan sferen en ontmoetingen.

Voortaan vragen we aan een schrijver om een keynote te komen geven rond een thema dat tijdens het seizoen centraal staat. De tentoonstelling over het surrealisme (voorjaar 2024) en het engagement van Antonio Tàpies deed ons dromen maar ook stilstaan bij de revolutionaire slagkracht van kunst. De Belgische surrealisten geloofden vooral in de poëtische ontregeling. Anderen geloofden in een sociale omwenteling via politiek engagement. De feministe Mona Chollet las in een nokvolle Henry Le Boeufzaal de tekst 'Les Palais des mots' en sprak over haar ervaringen met activisme, 'de tirannie van de realiteit' en het radicale engagement dat in de tekst en de schrijfkamer besloten ligt.

Voor de slotavond werden de stoelen op de parterre van de Henry Le Boeufzaal verwijderd. Ligkussens boden een heel andere luisterervaringen met de opening naar muzikale repertoires die inmiddels kunnen stoelen op een traditie, zoals elektronische noise en ambient music.

2. Tentoonstellingen

De afdeling organiseert een breed spectrum aan tentoonstellingen: oude, moderne en hedendaagse kunst, de beeldende kunst in alle media, aangevuld met architectuur en design. Bozar onderzoekt hoe we de andere kunsten van het huis – muziek, literatuur, film, performing arts ... – kunnen 'tentoonstellen'. In 2023 werden veertien tentoonstellingen gepresenteerd, waaronder twee eigen producties, *Swedish Ecstasy* en *Michel François*. We produceerden ook een virtual reality-project, *Een eeuwfeest in VR: Bourdelle*, een primeur voor Bozar. Bozar Tentoonstellingen droeg bij aan de activiteiten van het Spaanse voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie door het organiseren van een retrospectieve gewijd aan Antoni Tàpies, dankzij een uitzonderlijke samenwerking met het Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia en de Fundación Tàpies. De tentoonstelling *europalia.georgia. De avant-garde in Georgië (1900-1936)* was het resultaat van een nieuw vruchtbaar partnerschap met Europalia. In het kader van het Jaar van de Art Nouveau organiseerden we samen met het Hortamuseum de tentoonstelling *Victor Horta en de grammatica van de art nouveau* en nodigden we de Frans-Canadese kunstenaar Kapwani Kiwanga uit om in deze context een nieuw werk te creëren.

TENTOONSTELLINGEN IN HET GROTE CIRCUIT

SWEDISH ECSTASY

Hilma af Klint, August Strindberg en andere visionaire kunstenaars

17.02 – 21.05.2023

36051 bezoekers

Habitée d'une lucidité austère, Hilma af Klint jugeait que « le monde n'était pas encore prêt » à voir son œuvre, qui resta secrète, et qu'elle ne voulait savoir exposée que vingt ans après sa mort. Le monde semble désormais prêt à l'admirer.

L'Écho 21.02.2023

Niet Mondriaan, niet Kandinsky, niet Malevich, maar de Zweedse Hilma af Klint schilderde mogelijk de eerste abstracte kunstwerken ooit. Bozar wijdt als eerste in ons land een expo aan haar werk: kunst die tot in het diepste van de ziel reikt.

De Morgen 03.03.2023

Swedish Ecstasy kwam er op initiatief van Bozar. Curator Daniel Birnbaum bracht boegbeelden van de Zweedse kunstscène samen, met mystiek en esoterische speculatie als rode draad. Drie visionaire hoofdfiguren vormden het vertrekpunt: de occulte denker en mysticus Emanuel Swedenborg (1688-1772), toneelauteur en schilder August Strindberg (1849-1912) en Hilma af Klint (1862-1944), pionier van de abstracte schilderkunst en voor velen de revelatie van de tentoonstelling.

Swedish Ecstasy zette een aantal vrouwelijke en soms als 'outsider' bestempelde kunstenaars op de kaart die lange tijd buiten de kunstcanon vielen. Met het ensemble van Hilma af Klint bracht Bozar een Belgische primeur. In wereldprimeur was recent ontdekt werk te zien van Anna Cassel, de artistieke bondgenoot en vriendin van Hilma af Klint. De extatische visies werden in dialoog gebracht met hedendaags werk van Carsten Höller, Christine Ödlund, Daniel Youssef, Cecilia Edefalk en Lars Olof Loeld.

Een uitgebreid transversaal programma vulde het tentoonstellingsprogramma aan. Wie na het tentoonstellingsbezoek een VR-bril opzette, maakte een trip doorheen de spiraalvormige, imaginaire tempel van Hilma af Klint. We toonden *Hilma*, de nieuwe biopic over Hilma af Klint van Lasse Halstrom, en nodigden samen met de Cinematek de hedendaagse Zweedse cineast uit die als geen ander balanceert tussen nuchtere waarneming en de waanzin van psychosociale drama's vandaag: tweevoudige Palme d'Or in Cannes, Ruben Östlund. Binnen het klassieke genre kwam het Gothenburg Symphony Orchestra langs voor een avond vol muzikale verbeelding met werken van Strauss en Sibelius. Ook ons jaarlijkse galadiner liet zich door de extatische Zweden inspireren en voorzag de gasten van een performance door Zweedse beeldend kunstenaar Cecilia Edefalk en de joikgezangen van de Sámi-gemeenschap.

MICHEL FRANÇOIS. *Contre nature*

16.03 – 21.07.2023

26.541 bezoekers

De expo is een totaalkunstwerk. Zowat alles hangt aan elkaar vast, geeft betekenis aan het volgende of besmet zijn omstaanders. Het geheel tovert een glimlach op het gezicht van de bezoeker.

De Morgen 20.03.2023

De la première à la dernière salle de l'exposition Contre nature, le formidable parcours conçu par Michel François (qui a travaillé directement dans les salles durant trois semaines) ne cesse d'osciller entre évocation des situations les plus tragiques tirées de l'actualité et la beauté, la poésie que l'artiste tente malgré tout d'en dégager.

Le Soir, 20.03.2023

Michel François stond al lang op ons verlanglijstje. Zijn overzicht van 40 jaar kunstenaarschap noemde hij geen retrospectieve maar een *retroprospectieve*. De kunstenaar keek tegelijk terug en vooruit. De tentoonstelling werkte hij volledig op maat van het parcours uit, een opeenvolging van zalen die hem deden denken aan een suite van vroeg 20ste-eeuwse burgerlijke salons. Michel François recycleerde bestaande kunstwerken en combineerde ze met nieuw werk. De exporuimte werd een verlengde van zijn atelier, een totaalinstallatie waar hij uitzonderlijk ook enkele beeldhouwwerken toonde. Oorlog, geopolitieke spanningen, migratie, ecologie, sociale media, de alomtegenwoordigheid van bewakingscamera's ...: het sijnpelde allemaal onderhuids binnen.

ANTONI TÀPIES. *De praktijk van de kunst*

15.09.23 – 07.01.24

45.876 bezoekers

Proposant une vraie redécouverte de l'artiste, le parcours de Bozar permet, en livrant toutes les facettes de son univers, de repenser celui-ci et de regarder l'œuvre de Tàpies d'un œil neuf débarrassé des enthousiasmes excessifs et des critiques simplistes.

Le Soir 11.09.2023

Deze expo biedt inkijk in een oeuvre dat getuigt van grote durf en een rauwe intensiteit oproept. Leven en politiek, het materiële en het spirituele, mysterieuze tekens en forse gestes, ontgoocheling en hoop: ze zijn er innig in verstrengeld.

De Standaard, 16.09.2023

Bozar blikte terug op het werk van Antoni Tàpies (Barcelona, 1923–2012) met een retrospectieve die een tijdreis maakt tussen 1944 en de jaren 1990. Het was de eerste grote tentoonstelling in België die een volledig beeld geeft van het werk van de kunstenaar. Meer dan 120 werken waren na enkele decennia voor het eerst weer te zien. Van vroege tekeningen en zelfportretten ging de tentoonstelling verder met zijn 'materieschilderijen' uit de jaren 50 en de voorwerpen en assemblages uit de jaren 60 en 70. De tentoonstelling toonde ook zijn vernissen uit de jaren 80, waarmee hij enkele jaren eerder begon toen de Spaanse democratie het levenslicht zag, en werd afgesloten met werken uit de jaren 90, waarin Tàpies het formele en materiële experiment dat altijd centraal stond in zijn praktijk, voortzette.

Curateur : Manuel J. Borja-Villel

EUROPALIA GEORGIA:
de avant-garde in Georgië (1900–1936)

5.10.23 – 14.01.24

38.539 bezoekers

De tentoonstelling *De avant-garde in Georgië (1900–1936)* opende het festival europalia georgia en had het voor de eerste keer in Europa over een hoofdstuk uit de avant-gardekunst dat grotendeels in de vergetelheid is beland. De avant-garde in Georgië werd getoond en gecontextualiseerd aan de hand van een groot aantal werken (schilderijen, tekeningen, boeken, films, foto's, decors en kostuums uit film en theater) die vooral in Georgië worden bewaard.

Met werk van onder anderen Elene Akhvlediani, Irakli Gamrekeli, Gigo Gabashvili, Nutsa Gogoberidze, Lado Gudiashvili, David Kakabadze, Shalva Kikodze, Kote Mikaberidze, Petre Otskheli, Niko Pirosmiani, Alexander Salzmänn, Ilya en Kirill Zdanevich.

De tentoonstelling werd aangevuld met een programma van performances en rondleidingen, waardoor bezoekers een nog dieper inzicht konden krijgen in de creatieve rijkdom van de Georgische avant-garde. Met onder andere: Meggy Rustamova, Koen Peeters, Régis Gayraud, Elene Abashidze, Bojan Djordjev en het Adilei-koor.

Curatoren: Nana Kipiani, Irine Jorjadze en Tea Tabatadze, in samenwerking met europalia.

BAROK IN FIRENZE
De Haukohl familiecollectie

26.04 – 21.07.2023

Een exquisite collectie Barokke schilderkunst uit Firenze, liefdevol verzameld door de familie Haukohl en aangevuld met enkele stukken uit het Musée National d'Histoire et d'Art in Luxemburg. Een première voor België.

HENRY VAN DE VELDE AWARDS 2023

08.02 – 02.04.2023

De Henry Van de Veldeprijs is een trouwe partner van Bozar. Het is de belangrijkste bekroning voor design in Vlaanderen. Dit jaar was het alweer de achtste keer dat we samenwerkten. En naar goede gewoonte kon het brede publiek na de uitreiking in de Henry Le Boeufzaal nader kennismaken met de laureaten in een tentoonstelling.

PLAY. NU Architectuuratelier

18.10.23 – 28.01.24

Dit najaar hebben A+ Architecture in België en Bozar een monografische tentoonstelling aan het architecturale werk van het bureau NU architectuuratelier gewijd. Deze retrospectieve maakte deel uit van een reeks tentoonstellingen die in 2019 is begonnen en die gewijd is aan Belgische architectuurpraktijken die de afgelopen jaren internationale aandacht hebben getrokken.

De tentoonstelling *Play* bood een totaalervaring met een speelse aanpak. Volwassenen en kinderen werden uitgenodigd om te experimenteren met meubelstukken uit projecten ontworpen door NU architectuuratelier. Hun werkmethode werd verteld aan de hand van deze selectie van objecten en een verscheidenheid aan grafische documenten. Zo wekte de tentoonstelling interesse voorbij de grenzen van de discipline.

NU architectuuratelier, onder leiding van Armand Eeckels en Halewijn Lievens, is een onderzoeksstudio voor architectuur en design. Het ontwerpproces wordt er op een empathische manier gehanteerd, met als doel een kwalitatieve bijdrage te leveren aan onze sociale en ruimtelijke omgeving.

LEZINGEN

Zoals elk jaar organiseert Bozar, in samenwerking met A+ Architecture in Belgium, een reeks lezingen over architectuur:

- ✓ **07.02.2023 – Lezing door Lina Ghotmeh**
- ✓ **07.03.2023 – Talk on Stone door Bas Smets & Groupwork**
- ✓ **28.03.2023 – Lezing door Norell/Rodhe**
- ✓ **25.04.2023 – Lezing door Bruther**
- ✓ **28.09.2023 – Meet the Architect Mario Botta**
- ✓ **17.10.2023 – Meet the Architect NU Atelier**
- ✓ **16.11.2023 – Meet the Architect Mary Duggan**
- ✓ **12.12.2023 – Brussels Architecture Prize**

EEN EEUWFEEST IN VR: Bourdelle

15.09 – 29.10.2023

We schrijven Brussel, 1928. Na een lange bouwperiode opent het Paleis voor Schone Kunsten op 4 mei plechtig de deuren. De gloednieuwe instelling zal, naar wens van Koningin Elisabeth, een plek worden voor de 'levende kunsten'. In november werd de toon meteen gezet met een grootschalige tentoonstelling gewijd aan beeldhouwer Antoine Bourdelle (1861 – 1929).

In de Grote Beeldenzaal (nu de Hortahal), pakte hij groots uit met een selectie van die monumentale sculpturen, met als hoogtepunt de beeldengroep Generaal Alvear te paard en de Vier Allegorieën. De enorme tentoonstelling met meer dan 140 sculpturen en bijna 80 werken op papier besloeg een groot deel van het Paleis en gold als Bourdelle's laatste artistiek manifesto amper een jaar voor zijn overlijden.

Door middel van virtual reality konden de bezoekers terugkeren naar een van deze eerste sleutelmomenten uit de geschiedenis van het Paleis om de sculpturen van Antoine Bourdelle in de Hortahal persoonlijk te ervaren. Dit project maakte deel uit van de viering van het (meerjarig) eeuwfeest van het Paleis voor Schone Kunsten.

VICTOR HORTA en de grammatica van de Art Nouveau

18.10.23 – 14.01.24

Wat blijft er over van Horta's art nouveau als we abstractie maken van de stijl en als we zijn typische vegetale vocabularium wegdenken? De tentoonstelling *Victor Horta en de grammatica van de art nouveau* peilde naar de fundamentele thema's en krachtlijnen in het oeuvre van de bekendste Belgische architect aller tijden, in samenwerking met tal van Horta-experten. Ook de intieme link tussen Horta's art nouveau met de Onafhankelijke Congostaat van Leopold II werd onder de loep genomen.

Daarnaast gaven hedendaagse kunstenaars een actuele blik op het werk van Horta. Fotograaf Maxime Delvaux realiseerde nieuwe foto's van verschillende Hortagebouwen. De film *Vivre la maison Horta* van Marie-Ange Guilleminot ging samen met de tentoonstelling in première en was in de expozaal te bezichtigen.

Curatoren: Iwan Strauven, Benjamin Zurstrassen

Parallel aan de tentoonstelling in Bozar vond van 23 maart 2023 tot 7 januari 2024 in het Hortamuseum de tentoonstelling *Victor Horta versus Art Nouveau. Horta's Vocabulary* plaats.

KAPWANI KIWANGA. Rootwork

10.11.23 – 10.03.24

Parallel aan de tentoonstelling Victor Horta en de grammatica van de art nouveau creëerde de Frans-Canadese kunstenaar Kapwani Kiwanga nieuw werk op uitnodiging van Bozar: een vloerkleed met een decoratief bloemenpatroon dat de titel *Rootwork* kreeg. De decoratieve allure van dit tapijt is geïnspireerd door de art nouveau en zinspeelt op gedeelde geschiedenissen tussen gebieden waar botanische soorten voorkwamen die in België werden ingevoerd.

Kapwani Kiwanga is een conceptuele multimedialkunstenaar die werkt met verschillende materialen en media, waaronder sculptuur, installatie, fotografie, video en performance. Haar kunst is vaak gebaseerd op archiefonderzoek. Kiwanga richt zich niet alleen tot het verleden, maar ook tot de toekomst.

KEOEEIT. Noorderlicht simulator

13 – 15.10.2023

Ook dit jaar mocht Bozar opnieuw een artistiek programma verzorgen voor het Brussels Science Festival. Voor de editie 2023 van het I Love Science Festival stelde Bozar een artistieke installatie voor dat zich toespitste op het beter begrijpen van het weerkundig fenomeen van de Aurora Borealis. De installatie wilde aanzetten tot creatieve, enkelvoudige en kritische reflectie over de milieu-uitdagingen waarmee onze samenleving momenteel wordt geconfronteerd. Het werk van de Belgische digitale kunstenaar Mathieu Zurstrassen heet KEOEEIT*, wat in het Inuit de naam is voor de sluiers van licht die verschijnen tijdens de periode voor daglicht. Dit is een geluids- en visuele installatie die bestaat uit een uniek apparaat dat de lichtverschijnselen simuleert die worden gekenmerkt door gekleurde sluiers in de nachtelijke hemel aan de polen tijdens perioden van sterke geomagnetische activiteit. Deze fenomenen zijn beter bekend als de “polaire aurora borealis” of “noorderlicht/zuiderlicht”. De installatie gecreëerd door Mathieu Zurstrassen wordt gevoed door gegevens van 13 observatoria over de hele wereld.

Dit evenement vond plaats buiten Bozar bij Tour & Taxis.

THE FUTURE OF LIVING (WITH AI): Human, All Too Human

09.12.2023

De race om een machine te maken die beter presteert dan de mens, schudt elk gebied van ons leven door elkaar. Experts zeggen dat modellen van de nieuwe zogenaamde ‘capabele AI’ binnen niet meer dan een lustrium in staat zullen zijn om ideeën uit te drukken en beslissingen te nemen, maar ook om een reeks handelingen uit te voeren.

Tegelijkertijd worden de capaciteiten van AI steeds antropomorfischer. Onopvallend graaft AI in ons verleden, heeft het live invloed op ons heden en voorspelt het onze toekomst. In slechts een paar maanden tijd hebben meer dan 100 miljoen van ons ChatGPT of tekst-naar-beeld programma’s gebruikt. In deze oefening zijn we getuige geweest van zowel kunstmatige intelligentie als domheid. We hebben ook gezien hoe AI als wapen wordt gebruikt om het publieke debat te beïnvloeden en te manipuleren.

Reflectie en actie zijn nu nodig. Hoe kunnen wij, als burgers, deelnemen aan het proces rond de integratie van de mogelijkheden en beperkingen van deze

modellen om ze eerlijk, inclusief en waarheidsgetrouw te maken? Is een echt democratisch proces mogelijk? Kan kunst dienen als een instrument voor fine-tuning?

De derde editie van The Future of Living was niet alleen een uitnodiging voor reflectie en dialoog, maar ook voor collectieve hervorming en actie. Onder de titel ‘Human, All Too Human’ hebben we, van dystopie tot utopie, nieuwe verhalen verkend die het tij keren en paradigma’s doorbreken in de richting van een positieve techno-sociale verandering.

The Future of living (with AI) was een evenement dat plaatsvond in Bozar & iMAL.

Met de deelname van: Ginevra Petrozzi (IT), Anna Pompermaier (IT) & Cenk Güzelis (AT), Zeynep Aksöz (AT), Noemí Iglesias (ES), Dominique Moulon (FR), Michał Gulik (PL), Barbora Trnková (CZ), Sébastien Lacomblez (BE), Emmanuel Pire (BE) et Tomáš Javůrek (CZ).

ONZE IMPACT OP ECOSYSTEMEN.

***Richard Mosse & Alexandra Daisy
Ginsberg***

1.12.23 – 21.01.24

Dit jaar richtte de STARTS Prize 2023 (Europese prijs voor de beste samenwerking tussen kunst, wetenschap en technologie) zich op klimaatverandering en onze impact op het milieu. De hybride en aangrijpende projecten van Richard Mosse (Grote Prijs voor Innovatieve Samenwerking) en Alexandra Daisy Ginsberg (Grote Prijs voor Artistieke Verkenning), gepresenteerd in de antichambres van Bozar, laten zien hoe technologische en artistieke innovatie met elkaar verweven kunnen zijn. Deze tentoonstelling was de gelegenheid om deze ruimtes, die sinds de brand in 2021 gesloten waren voor renovatie, te heropenen.

3. Muziek

Classical Concerts: 175
Electro Music Concerts: 32
Jazz Concerts: 24
Global Music: 35

Januari

Het jaar 2023 begon zoals gewoonlijk met de nieuwjaarsconcerten van het **Symfonieorkest van de Munt en het Belgian National Orchestra (8.1)**. Geroemd door een groot publiek werden die een paar dagen later gevolgd door een prestigieus concert met het **Koninklijk Concertgebouworkest (13.1)**. De jonge dirigent Klaus Mäkelä dirigeerde voor het eerst in Brussel, tot groot genoegen van een volle zaal. In januari was er ook een herontdekking door het Belgische ensemble **a nocte temporis (19.1)**. Reinoud Van Mechelen bracht toen een opera van Elisabeth Jacquet de la Guerre, een van de weinige vrouwelijke componisten uit de barokperiode. Ook scholen en families keerden terug naar onze concertzalen, met **Ictus** en hun interactief project **Sound & Body (21.1)**. Jongeren waren opnieuw van de partij, maar dit keer op het podium, met de terugkeer van de reeks Bozar Next Generation, telkens op zondagochtend, en **Amaconsort**, een jong ensemble

voor oude muziek (22.1). De Zaal Henry Le Bœuf leefde ook op dankzij **Rufus Wainwright**, die zich liet begeleiden door het **Amsterdam Sinfonietta (24.1)**, terwijl het **See Festival** gewijd aan muziek uit Zuidoost-Europa plaatsvond van 25 tot 28 januari, met artiesten als **Islandman, Okay Temiz, Taksim Trio** en **Perija**.

Februari

Februari werd geopend met een festival waarbij het Belgian National Orchestra (*vervolgens afgekort als BNO*) en Bozar de Russische componist **Sergei Rachmaninov (2-5.2)** in de verf zetten. De 4 concerten trokken in totaal bijna 7.000 toeschouwers. Bozar presenteerde vervolgens de laatste editie van het **Bach Heritage festival (9-12.2)**, dat de erfenis van Bach verkent en dat we in 2012 lanceerden. Een van de sleutelconcerten was **Das Kapital (9.2)**, een geëngageerd multidisciplinair concert met digitale creaties. Het **Brussels Jazz Orchestra** en het ensemble **Aka Moon van Fabrizio Cassol** vierden samen hun dertigste verjaardag (**16.2**). Ten slotte was er het kamermuziekrecital van **Leonidas Kavakos (24.2)**, die al jaren niet meer in Brussel had gespeeld. Hij werd begeleid door pianist Enrico Pace.

Maart

In maart stonden heel wat vrouwen op het programma, waaronder 5 vrouwelijke dirigenten. De maand opende met een concert dat emblematisch is voor de tendens in de muziekwereld van vandaag ten gunste van gendergelijkheid in onze sector. Het **Paris Mozart Orchestra (1.3)** van Claire Gibault kreeg bijzonder veel aandacht in de pers. Verder was er het **Brussels Flamenco Festival (2-5.3)**, Bozar's tweejaarlijkse rendez-vous met de flamenco. Andere hoogtepunten waren de passage van het **BNO (2.3)** en het **Viva! concert (3.3)**, dat de kwestie van genderidentiteit onderzocht in een krachtige performance. Op 10 maart huldigden we het Klarafestival 2023 in, waarvan Bozar al vele jaren een belangrijke partner is. De concerten van het **London Symphony Orchestra (10.3)** en het **Saint-Louis Symphony Orchestra (26.3)**, opener en afsluiter van het festival, waren een groot succes. Tussendoor waren er spannende ontdekkingen, zoals de **Brad Mehldau** residentie en zijn ontmoetingen met tenor **Ian Bostridge (23.3)** en het **BNO (24.3)**. Maart werd afgesloten in het gezelschap van twee uitzonderlijke muzikanten: de grote stem uit de jazz **Dianne Reeves (29.3)** en dirigente **Eimear Noone** aan het roer van het **Orchestre Philharmonique Royal de Liège** in een 'Game On'-programma gewijd aan muziek uit videogames.

April

April opende met een van de belangrijkste kamermuziekevenementen van het seizoen, een concert door het **Hagen Quartet (1.4)**. De allereerste editie van **Kora Days (13-16.4)**, een nieuw festival ontwikkeld door Bozar en gewijd aan de kora, vond plaats. Onder de headliners waren **Momi Maiga (14.4)** en **Sona Jobarteh (15.4)**. Tegelijkertijd konden muziekliefhebbers de 80e verjaardag van **John Eliot Gardiner** vieren met een bijzonder geslaagde uitvoering van **Bachs Mis in b (15.4)**. Bozar neemt actief deel aan het Rising Stars programma van de European Concert Hall Organization (ECHO). In dit kader gaf percussioniste **Vanessa Porter** een bijzonder origineel concert **(23.4)**. In de Kathedraal van Brussel trok het ensemble **Vox Luminis** een groot publiek voor 40-stemmige motetten **(25.4)**, een herinnering aan de waarde van buitenmuzikale programmering. Twee dagen later speelde het **Antwerp Symphony Orchestra** een uitverkocht Verdi *Requiem* onder leiding van **Philippe Herreweghe (27.4)**. De maand werd afgesloten met het concert *Xerrox* van **Alva Noto (30.4)**, één van de belangrijkste spelers in de elektronische muziekcène sinds de jaren 1990.

Mei

In de eerste week van mei werden twee grote concerten met moderne en hedendaagse muziek georganiseerd. Bozar verwelkomde het **Mahler Kamerorkest** voor de Belgische première van **Lessons in Love and Violence (2.5)**, de nieuwste opera van de Britse componist George Benjamin. Het orkest stond voor dit concert onder zijn leiding. Twee dagen later was het de beurt aan Brussels Philharmonic om een meesterwerk uit de twintigste eeuw te presenteren: de **Turangalila Symfonie van Olivier Messiaen (4.5)**.

In mei vond ook het jaarlijkse **Afropolitan Festival plaats (19-21.5)**. Voor deze 6e editie vierde het festival de verbeeldingskracht van zwarte gemeenschappen in het creëren van nieuwe universums onder de titel **Legacies From The Black Cosmos**. Onder de grote concerten vermelden we **Femi Kuti & The Positive Force**, in de Zaal Henry Le Bœuf **(20.5)**. Op 26 mei stelde het **BNO** een nooit eerder vertoonde versie van **Alfred Hitchcocks Vertigo** voor aan het publiek. De partituur van de Amerikaanse componist Bernard Herrmann werd live gespeeld door het orkest onder leiding van Franck Strobel.

Juni

In juni, na een bijzonder goed bezochte laatste sessie van de **Internationale Muziekwedstrijd Koningin Elisabeth**, organiseerde Bozar opnieuw een hele reeks klassieke muziekconcerten. Onder andere **Akademie für Alte Musik Berlin** met violiste **Isabelle Faust (6.6)**, de Poolse pianist **Rafal Blechacz (7.6)** en het **Göteborg Symfonieorkest onder leiding van Santtu-Matias Rouvali (14.6)**. Op 10 juni presenteerden meer dan 200 kinderen in het kader van het **Cantania**-project de resultaten van een jaar vocaal werk aan het publiek, begeleid door musici van het BNO. En tot slot werd het Fête de la musique in stijl gevierd in het Paleis voor Schone Kunsten met een gratis - en uitverkocht - concert van het BNO (21.6).

September

September kende ook voor Music een nieuwe start tijdens de **Opening Week**. We herinneren een wervelende Club Night (16.09 – met o.a. **Nubya Garcia en STUFF**), en een Closing Concert in de Zaal Henry Le Boeuf (17.09) met o.a. **Kali Malone**, het publiek zittend en liggend op de parterre vloer in de grote zaal. De Family Day op zondag 17 september was een schot in de roos in combinatie met de autoloze zondag. Veel (jong en divers) volk genoot van een waaier aan activiteiten waaronder ook een kamermuziekmarathon met muzikanten van het BNO op onze *roof top*. Vermeldenswaardig zijn ook het emotionele en symbolisch beladen concert van het **Youth Symphony Orchestra of Ukraine (05.09)** en een erg geraffineerd concert van Franse liederen door de vocale superster **Magdalena Kozená (20.09)**. Ten slotte vermelden we voor deze maand graag de Carte Blanche aan de Belgische saxofoniste **Hanne De Backer** die een geheel nieuw internationaal kwartet samenstelde (21.09).

Oktober

Oktober begon hoogstaand met de **Wiener Philharmoniker (1.10)** in een tot de nok gevulde Zaal Henry Le Boeuf. Andere grote momenten in de

klassieke muziek waren het uitzonderlijk mooie recital door **Katia Buniatishvili (05.10)** en de passage van **Cecilia Bartoli (27.10)**. Zij wist op haar unieke manier het publiek in te palmen. Het werd een aanstekelijke concertante uitvoering van de opera *Giulio Cesare* met een sterke vocale cast. **Vikingur Ólafsson**, “de IJslandse Glenn Gould”, sloot de maand voor de klassieke muziek af met een schitterende versie van de **Goldbergvariaties van Bach (29.10)**, wederom in een volle zaal. We hadden een nieuwe samenwerking voor het festival **Nuits Sonores (12-15.10)** waar we o.a. twee focusartiesten in Bozar hadden: **HAAI en Richie Hawtin**. Beide artiesten cureerden elk een dag in verschillende zalen in het Paleis voor Schone Kunsten. Daarnaast zijn ook de concerten van **Christian McBride (06.10)**, **Jason Moran (19.10)**, **Khalid Mohamed Ali & Nah’da Ensemble (07.10)** en een unieke double bill met **Philip Catherine en John Scofield (24.10)** noemenswaardig. De **Sufi Night (28.10)**, traditioneel op de eerste zaterdag van het Allerheiligen verlov, werd ook dit jaar zowel artistiek als qua publieksopkomst een groot succes. Op de zacht golvende sufgezangen van het **Déba uit Mayotte** volgden de draaiende derwisjen van het **Al-Kindi Ensemble**.

November

November was zoals altijd een zeer drukke muzikale maand in Bozar. We begonnen met het **Rotterdams Philharmonisch Orkest (2.11)** in een mooi gevulde zaal en na het Allerheiligen Verlov bracht **Il Pomodoro** met **Jakub Józef Orliński (08.11)**, die de nieuwe “ster” van de klassieke muziek wordt genoemd, een sterk visueel feest met zelfs enkele breakdance moves. Het was een maand met schitterende stemmen zoals die van **Melanie De Biasio** (cd-release *Il Viaggio*, 11.11) en **Cecile McLorin Salvant**, die haar album *Mélusine* presenteerde (16.11). Ook waren er visueel uitdagende producties. We ontvingen het cine-concert **Whiplash (22.11)**, de techno van **Rivales Consoles (18.11)** en we werkten samen met cinema voor een boeiende “Meet The Artist” rond **Baloji (24.11)**. **Sowal Diabi: From Kabul to Bamako (14.11)** bracht muzikanten samen uit verschillende werelddelen. En ten slotte voor de allerkleinsten kenden we opnieuw een boeiende editie van **BIG BANG (05-06.11)**, met voor de eerste keer een samenwerking met het BNO.

December

December begon met een boeiende tweedaagse gewijd aan Frank Zappa. Onder de titel **Frank Zappa. Yes. Yes. Yes. (02-03.12)** presenteerde het muziekdepartement een reeks concerten, talks, films en werd er zelfs een mini-expo ingericht met foto's van het concert van de legendarische muzikant in Bozar op 16 december 1970. Grote namen passeerden in de Zaal Henry Le Boeuf zoals de unieke combinatie **Yo-Yo Ma & Angelique Kidjo (06.12)**, de warme soul van **Maya Andrade 05.12** én **Jordi Savall (20.12)**, die Beethoven dirigeerde. Op 10 december bracht het **Orchestra of the Age of Enlightenment** een grootse Bachavond met koor en orkest in absolute topvorm. Op **The Longest Night (15.12)** schitterde, ter ere van de Perzische viering van de Yaldā-nacht, een nieuwe formatie onder leiding van de Belgische meester oudspeler **Tristan Driessens**. Hij bracht o.a. **Kayhan Kalhor** mee, de Iranese kemenchevirtuoos. Net als de nacht van Yaldā, die de vernieuwing van de zon en de overwinning van het licht op de duisternis symboliseert, werd de avond omgetoverd tot een krachtige muzikale en spirituele ervaring. Het jaar afsluiten deed het **BNO** met zijn traditionele kerstconcert, de **Notenkraker van Tsjajkovski**.

4. Cinema

De afdeling cinema beoogt volgende doelstellingen:

- ✓ Het bevorderen van een interdisciplinaire aanpak met andere artistieke afdelingen, in het bijzonder tentoonstellingen en muziek, en het onderzoeken van cinema in al zijn vormen.
- ✓ Het presenteren van kwaliteitsfilms aan een breed en geëngageerd publiek, waarbij film wordt behandeld als een volwaardige kunstvorm, met de nadruk op hedendaagse cinema;
- ✓ De kunstenaar, en in dit geval van filmmaker, centraal stellen in het programma en ontmoetingen tussen kunstenaars en publiek aanmoedigen;
- ✓ Film gebruiken als een middel om het algemene artistieke aanbod van Bozar te integreren en te diversifiëren en zo een dynamiek geven aan het aanbod van Bozar.

In de loop van 2023 werden onze filmvertoningen bijgewoond door een breed publiek, altijd divers qua leeftijd, taal en nationaliteit. Een honderdtal artiesten

(regisseurs en filmprofessionals) hebben de screenings luister bijgezet, onder wie **Aida Begic** (Bosnië), **Dariussh Mehrjui** (Iran), **Dominique Deruddere** (België), **Anouchka de Andrade** (Frankrijk), **Teona Sturgar Mitevska** (Macedonië), **Alanis Obomwasin** (Canada), **Otilia Babara** (Moldavië), **Inna Sahakyan** (Armenië), **Bani Koshnoudy** (Iran), **Anissa Bonnefont** (Frankrijk), **Barbara Hannigan** (Canada), **Asli Erdogan** (Turkije), **Flavia Neves** (Brazilië), **Sergei Loznitza** (Oekraïne), **Nina Faure** (Frankrijk), **Ana Sofia Fonseca** (Kaapverdië), **Ai Wei Wei** (China), **Lea Nadjjar** (Libanon), **Juan Pablo Gonzalez** (Mexico), **Katy Léna Ndijsae** (Belgo-Senegalese), **Sepideh Farsi** (Iran/Frankrijk), **Morgane Dziurla-Petit** (Zweden), **Juan Diego Botto** (Spanje), **Ruben Östlund** (Zweden), **Lietje Bauwens** (België), **Wouter de Raeve** (België), **Joanna Hogg** (UK), **Jonas Trueba** (Spanje), **Elena Lopez Riera** (Spanje), **Rocio Mesa** (Spanje), **Carla Subirana** (Spanje), **Roe Rosen** (Israël), **Alain Kassanga** (Frankrijk), **Cyrielle Raingou** (Frankrijk), **Wolfgang Kolb** (België), **Eric Pauwels** (België), **Thierry De Mey** (België), **Annik Leroy** (België), **Julie Morel** (België), **Benjamin Deboosere** (België), **Ines Eshun** (België), **Baloji** (België), **Jude Chehab** (VS/Libanon), **Hannes Verhoustraeten** (België) en **Alice Diop** (Frankrijk).

Hoogtepunten van 2023

Close-ups van **Dariush Mehrjui** (Iran), **Aida Begic** (Bosnië), **Juan Pabo Gonzalez** (Mexico), **Joanna Hogg** (Verenigd Koninkrijk), **Jonas Trueba** (Spanje).

Close-ups bieden de mogelijkheid om je onder te dompelen in de filmische, politieke en artistieke wereld van een regisseur.

De gasten zijn zowel gevestigde regisseurs met een aanzienlijk oeuvre (**Dariush Mehrjui**), als nieuwe stemmen in het midden van hun carrière, zoals **Aida Begic** en **Juan Pablo Gonzalez**. De Close-up over het werk van de Britse regisseur **Joanna Hogg**, die een groot, jong en gevarieerd publiek trok, omvatte 3 screenings, een Master Class en een Carte Blanche programma in CINEMATEK. De nationale première van haar nieuwste film *The Eternal Daughter* in onze Zaal M trok een bijzonder nieuwsgierig publiek dat graag nieuwe dingen wilde ontdekken.

De première van Martin Scorsese's *Killers of the Flower Moon* was een groot succes, met meer dan 1.300 mensen in de HLB. De film werd vervolgens op grote schaal uitgebracht in België.

BRIDGES. Echoes from Central and Eastern Europe (8 films – 8-12.02.2023) focust op werken uit Centraal- en Oost-Europa, in het oog springende werken met een eigen karakter die zelden de cinemaschermen bereiken buiten de internationale festivals zoals Berlijn, Cannes, Karlovy Vary, Locarno en Rotterdam. Alle regisseurs waren aanwezig (bijna allemaal ter plaatse).

FILMS MET MUZIEK IN DE HOOFDROL

Een groot aantal succesvolle muziekgerelateerde premières: Todd Field's *Tar*, Dominique Deruddere's *The Chapel*, *Cosmic Chant*. **Nino de Elche** van Leire Apellaniz, *Hallelujah: Leonard Cohen, a Journey, a Song* van Dan Geller en Dayna Goldfine, *Barbara Hannigan: I am a creative Animal*, *Césaria Evora* van Ana Sofia Fonseca.

Kunstenaar en filmmaker Ai Weiwei bracht ons een bezoek met zijn nieuwe film over de Rohingya, en gaf een uitstekende masterclass voor een volgepakt publiek.

Het **filmseizoen** werd **afgesloten** met een Belgisch-Spaanse film, *En Los Margenes* van Juan Diego Botto, als lancering van het Spaanse voorzitterschap van de raad van de EU. Er waren verschillende opmerkelijke programma's in het kader van het **Spaanse voorzitterschap van de EU**. De Belgisch-Spaanse film *En Los Margenes* van **Juan Diego Botto** lanceerde het filmprogramma als onderdeel van dit voorzitterschap. Het programma werd afgerond met een filmcyclus over de nieuwe generatie Spaanse vrouwelijke regisseurs, de première van **Victor Erice's** nieuwste film *Cerrar Los Ojos* en een Close-Up gewijd aan regisseur **Jonas Trueba**.

Er was een programma van Open Air kortfilms op de rooftop van Bozar, als onderdeel van de openingsweek, met als dramaturgische lijn Stad en Beweging. Een programma dat een aandachtig en nieuw publiek trok onder een perfect heldere hemel midden september.

Het Festival *Frank Zappa. Yes.Yes.Yes* toonde films over Frank Zappa en films waaraan hij heeft bijgedragen.

5. Writers & Thinkers

Het Paleis voor Schone Kunsten heeft een van de oudste schrijverspodia in Europa en is vandaag een prestigieuze plaats voor literaire ontmoetingen in Brussel. Naast de avonden met grote internationale namen wordt er ook vaak met en rond andere artistieke disciplines gewerkt.

Het departement Writers & Thinkers (W&T) programmeert woordprogramma's (fictie en non-fictie), zowel autonoom als in samenwerking met andere departementen. Het richt zich daarbij op een breed en geïnteresseerd publiek. Writers & Thinkers draagt bij tot de realisatie van de missie en visie van het huis en heeft oog voor inclusie, diversiteit en meerstemmigheid.

Hoogtepunten

W&T organiseerde in 2023 49 evenementen (waaronder 7 keer in de Grote Zaal Henry Le Boeuf, 14 in Zaal M, 9 in de Studio en 3 in de Rotonde Bertouille). Daarnaast organiseerden we events in de tentoonstellingsruimtes, op het dak van het Paleis (in het kader van "Bozar On Top of That") en in de Belgische Senaat. In totaal bereikten we zo'n 22.353 bezoekers.

W&T publiceerde tevens haar vierde editie van het *Mayday Magazine* in het kader van Europe Day. Na de zomer werkte het departement rond het seizoensthema droom en daad.

We openen het najaar met een lezing en gesprek rond dit thema met de Franse feministe **Mona Chollet** in een volle Zaal Henry Le Boeuf. Een maand later was er alweer een uitverkochte Zaal Henry Le Boeuf toen de Amerikaanse politicus **Bernie Sanders** er zijn nieuwe boek kwam voorstellen.

Tijdens de eerste helft van september gaven we een carte blanche aan bevriende Brusselse literaire organisaties om op onze rooftop debatten en poëzieavonden in openlucht te organiseren. Deze avonden zaten vol aanstormend talent dankzij de originele programmatie van **Asmara-Addis Literay Festival (In Exile)**, **deBuren**, **LezartsUrbains**, **maelstrÖm**, **reEvolution** en **Som•m•e Of Us**. De avonden brachten een heel divers en jong publiek op de been, die Nederlandstalige, Franstalige en/of Engelstalig was, naar gelang de taal van de programma's.

Ook voor de literatuur was er volop aandacht. **Hisham Matar** en **Philippe Sands** hadden een boeiend gesprek rond hun schrijverschap. En de Arabische schrijvers **Adania Shibli** en **Iman Mersal** spraken over hun poëzie en verhalen en bogen zich tegelijk over de legacy van de Palestijnse filosoof **Edward Saïd**, die dit najaar twintig jaar dood is.

Daarnaast weken drie avonden uit naar het halfavond van de Belgische Senaat voor een nieuw opgericht **Schrijversparlement**. Vijftien Belgische schrijvers uit beide landsdelen discussieerden over hun engagement als schrijver. Romanschrijvers, filosofen, dichters en essayisten vertelden over hun “droom en daad”. Sterkthouders als **Tom Lanoye**, **Ish Ait Hamou**, **Myriam Leroy** en **Jeroen Olyslaegers** tekenden onder meer present. Ook was er ruim aandacht voor opkomende namen met **Martha Claeys**, **Anton Jäger** en **Sophie Vandeveugle**.

6. Performances

Performance krijgt opnieuw een belangrijke rol in het programma van Bozar. Het gaat om voorstellingen die niet bedacht zijn voor theaterpodia en die technisch licht blijven. De klemtoon valt op de linken tussen performance (het lichaam in beweging), muziek en architectuur. De performances die we utinodigen passen zich aan de architectuur van de Hortahall aan.

JOIK SINGING

(16.02.2023)

Tijdens de opening van de tentoonstelling *Swedish Ecstasy* tekenden twee vertegenwoordigers van de Sámi cultuur present en onthaalden de bezoekers op traditionele joik.

BERNABO – Michel François meets Anne Teresa De Keersmaeker / Rosas

(18.03 – 30.04.2023)

In 2010 sloegen choreografe Anne Teresa De Keersmaeker en kunstenaar Michel François de handen in elkaar voor de voorstelling *En Attendant*. Deze solo van Boštjan Antončič, maakte er deel van uit. De performance werd gepresenteerd tijdens de opening van de tentoonstelling *Michel François. Contre nature* en werd later herhaald in bepaalde weekenden tussen maart en juni.

SPARKS – Francesca Grilli

(27.04.2023)

Sparks creëert een ruimte waarin de gebruikelijke machtsverhoudingen tussen het kind en de volwassene omgekeerd worden. De kinderen worden orakels. Dit project werd gepresenteerd als onderdeel van de april nocturne.

MY BODY, MY ARCHIVE – Faustin Linyekula

(27 – 30.05.2023)

Voor deze nieuwe voorstelling maakte de Congolese choreograaf en danser **Faustin Linyekula** een reis doorheen zijn artistieke oeuvre en familiegeschiedenis. Hij focuste op wat vaak ontbrak in de genealogie van zijn familie: de verhalen van de vrouwen. Hij betuigt

deze vrouwen respect en roept hen op via een reeks houten beelden gemaakt door Gbaga, een Lengola-beeldhouwer. In de Hortahal van Bozar ging hij met hen in gesprek, live begeleid door de trompet van Heru Shabaka-Ra van het Sun Ra Arkestra. In het kader van het Kunstenfestivaldesarts.

LaBOLA. – La Ribot Ensemble

(15.12.23)

La Ribot kreeg voor haar hele carrière de Gouden Leeuw op de Dansbiënnale van Venetië in 2020. In LaBOLA wisselen drie performers kleding uit en brengen ze voorwerpen tot leven in een permanente spiraalbeweging. Vluchtige beelden, ter plekke gecreëerd, komen tevoorschijn in een voortdurend veranderend spel van kleuren en registers. Deze performance werd in de Hortahal gebracht voor de opening van de Antoni Tàpies' tentoonstelling en vond plaats in het kader van het Spaanse voorzitterschap van de Raad van de EU.

YABBA – María Jerez

(5.12.23)

Op de grens tussen choreografie en beeldende kunst, de uiterst visuele performance van María Jerez onderzoekt een proces van de-identificatie en vervreemding, een confrontatie met het ongedefinieerde. Dit vond plaats in het kader van het Spaanse voorzitterschap van de Raad van de EU.

7. Audience Engagement

Het aanbod van Audience Engagement ondersteunt mensen van alle leeftijden en achtergronden bij het ontwikkelen van creatieve vaardigheden door zinnvolle, impactvolle leerervaringen aan te bieden. Om vorm te geven aan het aanbod vertrekken we steeds vanuit het rijke artistieke programma van Bozar. Alle aspecten van werken, variërend van workshops, rondleidingen, interactieve programma's, opleidingen, inleidingen, ontmoetingen, sociaal-artistieke en participatieve projecten maken deel uit van drie strategische pijlers: **onderwijs, participatie en kennis.**

Door middel van het opzetten van een holistische publieksstrategie streeft Bozar ernaar om een warme en veilige plek van ontmoeting, uitwisseling en dialoog te worden. De belangrijkste thema's binnen deze strategie zijn cultuur, educatie, gelijkwaardigheid, meerstemmigheid, diversiteit en inclusie.

Concreet bestaat het programma uit **de volgende pijlers:**

- ✓ Een gidsenwerking waarbij 2000 rondleidingen per jaar worden voorzien door een ploeg van 60 freelancers.
- ✓ Outreach-projecten waarbij we in dialoog treden met mensen die minder gemakkelijk toegang hebben tot cultuur en proberen hen actief bij ons programma te betrekken.
- ✓ Participatieve projecten zoals Let's Sing Ensemble, Next Generation, Please, Nomad en Cantania.
- ✓ Projecten voor families, kinderen en jongeren.

- ✓ Educatieve projecten in samenwerking met scholen en partners zoals de VGC, CFWB, Stad Brussel, etc. Van interactieve bezoeken en concerten tot ontmoetingen met artiesten: alle activiteiten zijn erop gericht om jongeren aansluiting te doen vinden bij verschillende artistieke stromingen en muziekgenres.
- ✓ Jong talent: in het kader van deze verschillende projecten werkt het departement Audience Engagement vaak intens samen met jonge kunstenaars. Het is de ambitie van het departement om in de komende jaren nog meer de connectie te kunnen maken tussen deze artiesten, de verschillende artistieke departementen en het publiek
- ✓ **Rondleidingen** voor groepen en op maat, met specifieke aandacht voor rondleidingen in gebarentaal en deelname aan Week van de gehandicapten van de Stad Brussel. Dankzij de samenwerking met stichtingen kunnen we een 100-tal rondleidingen aanbieden aan groepen en jongeren in kwetsbare omstandigheden.
- ✓ Lanceren van de samenwerking met cinema en muziek met **cine-concerten** voor families en scholen:
 - 17.09.2023 Pak Yan Lau vs Lotte Reiniger – Openingsweekend.
 - 15 & 16.10.2023 Pierre Bastien vs Japanse Animaties – Nuits Sonores.
 - 5.11.2023 Tania Giannouli vs Segundo de Chomon – Big Bang.

Enkele **highlights** uit het aanbod van Audience Engagement:

- ✓ **Rooftop** en de samenwerking met Cultureghem rond de toegankelijkheid van de publieke ruimte en gezonde voeding tijdens de zomer.
- ✓ Kick-off **Next generation, Please** op 3.10 en een workshop met alle deelnemers op 30.11.
- ✓ **Brussels Bijoux** op 17.11; een podium voor de amateursector in Brussel in nauwe samenwerking met Zinnema en KVS.
- ✓ **Museum Night Fever** met installaties door en voor jongeren, in samenwerking met het collectief Gilbard op 21.10. Met 7321 bezoekers.
- ✓ Kick-off **Let's Zing Ensemble** tijdens het openingsweekend en lancering van 10 nieuwe stadcomposities. Op 23 juni 2024 gaat het festival door i.s.m DeMunt en het Belgian National Orchestra en de Belgische koorfederaties.
- ✓ Een outreach project waarmee we samen met jonge strijkkwartetten (Oshun, Lobélie, Canens en Bajour) van het conservatorium in Brussel op locatie gaan bij **Cultureghem, Campus St Jean, Fedasil Auderghem** en **Aber**. We werken met het repertoire van Kronos en Fifty for the futur. Met de Rising stars trekken we naar het Klein Kasteeltje.
- ✓ **Walk with me** in het kader van Harlem Fantasy met Aya Ninja (15.9) en Vicor Horta met François Makanga (3.12)

III. Niet-artistieke departementen

1. Marketing & Communicatie

Marketing- en communicatiestrategie

2023 betekende het startschot voor de implementatie van de nieuwe marketing- en communicatiestrategie met **drie strategische doelstellingen** voor de periode 2023 tot 2025: (1) versterken van de merkreputatie van Bozar (love brand building), (2) centraal stellen van de bezoeker (customer centricity) en (3) versterken van de competitieve digitale slagkracht (futureproof innovation).

In het najaar werd de visienota van Christophe Slagmuylder door middel van acht **focusgroepen** afgetoetst aan de noden en wensen van het publiek en vertaald naar een **reputatiewijzer** die de merkidentiteit van Bozar kernachtig samenvat. Er werd ook gestart met een oefening rond **contentstrategie** met als doel het inspireren en begeleiden van het publiek door sterke verhalen en door het aanbod meer leesbaar te maken doorheen de communicatie (content marketing strategie).

Operationele werking

Het **coördinatorteam** werd versterkt met een **digital team coördinator** en een **content team coördinator** met sterke expertise in de respectievelijke domeinen.

Het “**content flow proces**” gaande van interne aanvragen voor communicatie tot publiceren van de content werd in kaart gebracht en gestandaardiseerd. Om de samenwerking minder tijdrovend en efficiënter te maken werd het gebruik van een **online planning tool** ingevoerd. Daarnaast blijft het team voortdurend werken aan het consolideren van kennis en het optimaliseren van kleinere processen.

Digitale omwenteling

De grote meerjarige opdrachten rond (1) big data en (2) email marketing software, in het kader van het nationaal plan voor herstel en veerkracht zijn opgestart en in uitvoering. Ook de optimalisatie van de website werd verdergezet.

Marketing & communicatieacties

De verkoop van de **muziekabonnementen** in 2023 werd ondersteund door een actieve social mediacampagne.

In mei startte de transversale campagne met de aankondiging van het nieuwe seizoen 2023-2024. De muziekbroschure transformeerde tot een brochure met een multidisciplinair kunstenaarbod. Deze boodschap werd versterkt via een digitale communicatiecampagne. Het Rachmaninov Festival in februari 2023, een co-productie tussen Bozar en het **Belgian National Orchestra** bracht veel bezoekers op de been. Voor het Afropolitan Festival werd een influencerscampagne opgezet.

Voor de openingsweek in september 2023 en de kamermuziekmarathon werd een piano, geleend door partner Maene, letterlijk op het gebouw getild om op het dak te zetten. Dit uitzonderlijke moment werd via dronebeelden meer dan 1 200 keer bekeken op onze kanalen.

Voor de communicatie rond de twee grote **tentoonstellingen** in het voorjaar, *Swedish Ectasy* en *Michel François. Contre nature* werd naast de klassieke communicatiekanalen (pers, affiche, advertenties) samengewerkt met een communicatiebureau om een social media-campagne op te zetten. In het najaar trok *Antoni Tàpies. De praktijk van de kunst* vooral een nichepubliek aan. *Victor Horta en de grammatica van de art nouveau* scoorde boven de verwachting.

In december werd de tentoonstelling rond surrealisme aangekondigd via advertenties in internationale kunstmagazines en via een gemeenschappelijke cadeauchequecampagne met een combiticket in samenwerking met de **KMSKB**.

De promotie van het **filmaanbod** werpte haar vruchten af. De verkoop liep zeer goed, met highlights als Joanna Hogg, Ruben Östlund en *Killers of the Flower Moon* van Martin Scorsese. Dankzij de interactie tussen filmmakers en het publiek hebben we ook in 2023 een levendige culturele dialoog gestimuleerd en een breed publiek aangetrokken.

In het najaar werd gestart met een reeks **performances** in de Hortahal, die elke maand plaatsvinden waarmee we een jonger en diverser publiek bereikten.

We werkten samen met momfluencers die een familiepubliek activeerden voor een succesvolle editie van het **Big Bang Festival**.

De lancering van de **Opening Week** in september 2023, het nieuwe transversale concept om het nieuwe seizoen af te trappen, zette het Paleis in lichterlaaie: 5 dagen feest met tal van acties om een divers publiek te bereiken: het opzetten van QR-code-spel en het openen van een informatiestand werd gewaardeerd. Tot slot was er ook een actief flyeringsteam op zondag om nog meer mensen naar Bozar te trekken.

De herlancering van de **nocturnes** stelde ons in staat om extra publiek aan te trekken en over de disciplines heen te programmeren. Het publiek leerde gestaag het concept kennen, waardoor de laatste nocturne van het jaar een groot succes kende.

Nationale en internationale pers

Voor *Swedish Ecstasy* werd er samengewerkt met een PR-bureau om internationale pers uit te nodigen vanuit Frankrijk en Nederland. De **persdienst** organiseerde een persreis naar Stockholm met curator Daniel Birnbaum voor de expo *Swedish Ecstasy*. Hierna verschenen meer dan 60 artikels in internationale pers en meer dan 130 in de nationale pers, met opvallende interesse van de Zweedse pers. Bij de opening van de expo organiseerden we een live-uitzending van het radio 1 programma Culture Club vanuit de expo-zalen.

Voor *Michel François* konden we rekenen op Visit Brussels voor de organisatie van een persreis bij de opening. We werkten een redactionele en exclusieve actie uit met Le Soir met een dubbelpagina en een kunstwerk van Michel François. Dit resulteerde in 70 nationale en 20 internationale artikelen. De internationale journalisten van Art Brussels hebben ook een bezoek gebracht aan de expo van Michel François van Bozar.

Ook voor de expo rond *Antoni Tàpies* werd samengewerkt met een PR-bureau en organiseerde de persdienst een persreis naar Barcelona, in de voetsporen van de Catalaanse kunstenaar, tot in het atelier van Tàpies waar zijn zoon de journalisten rondleidde. Dankzij de Europese première bij Bozar (vóór Madrid) kon de expo rekenen op veel aandacht van de internationale correspondenten in Brussel. Er verschenen in totaal 150 artikels en reportages waarvan 90 internationaal.

Andere disciplines in de media

Onze persdienst organiseerde ook interviews met artiesten uit verschillende disciplines zoals Rafal Blechacz, Ruben Östlund, Asli Erdogan, Sean O'Hagan, Jacques Rancière, Joanna Hogg, Rachel Cusk, Helen Thompson, Reinel Bakole... We stuurden Le Soir naar Londen voor een exclusief dubbelinterview met Alva Noto, Nieuwsblad bracht een reportage rond Cantania, de Standaard volgde een shift van onze suppoost Yannick Degreef, BX1 news deed een live vanop Afropolitan. Béatrice Delvaux (Le Soir) kon eind augustus Mona Chollet in Parijs exclusief ontmoeten en publiceerde een lang interview (3p) gevolgd door de keynote dat Chollet in HLB voordroeg. De komst van Bernie Sanders deed meer dan 20 journalisten naar Bozar komen en zijn komst kwam uitgebreid aan bod in de Vlaamse, Brusselse en Waalse media.

Op het vlak van institutionele communicatie was de persdienst dit voorjaar ook actief rond de aanstelling van Christophe Slagmuylder als nieuwe CEO. Er werd een welkomstgesprek georganiseerd met Bruzz, een wandeling door Brussel met De Standaard en een gesprek bij Klara Pompidou en bij BX1 radio Le Brunch. Naar aanleiding van de rooftop en de openingweek in september 2024 werd aan La Libre en voor de Standaard de primeur gegeven om dit aan te kondigen met een groot interview rond de artistieke visie. Ook L'Echo zette de openingweek, de visie van de CEO samen met de Tàpies-tentoonstelling in de kijker.

De aanstelling van Zoë Gray als directeur tentoonstellingen zorgde tot slot voor meer dan 15 artikels in nationale en internationale pers (in o.a. The Art Newspaper, Connaissance des Arts, Glean Magazine). Er volgde extra media-aandacht toen Zoë Gray in december tot *ELLE Woman of the Year* (in de categorie cultuur) werd verkozen.

2. Partnerships & Philanthropy

Het departement Partnerships & Philanthropy is gericht op de financiering van het culturele project van de organisatie en is voornamelijk actief in fondsenwervingsactiviteiten door het creëren van betekenisvolle partnerschappen en relaties met de privésector. Het gaat om partnerschappen en steun vanwege de bedrijfs- en stichtingensector alsook om steun van personen, de mecenasleden. In de loop van 2023 hebben we via een aantal evenementen de ambities en waarden van onze instelling gecommuniceerd. De visie van de nieuwe CEO en nieuwe formats werden ook voorgesteld aan al onze stakeholders.

Het jaarlijkse **Bozar Gala**, het hoogtepunt van de eerste helft van 2023, werd bijgewoond door 258 mensen, waarvan meer dan de helft uit het bedrijfsleven. De productie van de avond werd in goede banen geleid door de verschillende Bozar teams. Het succesvolle event werd mede ondersteunt door de verschillende nieuwe klanten die werden binnengehaald.

In 2023 vonden er 75 evenementen plaats bij Bozar voor corporate klanten en stichtingen.

We hebben een aantal terugkerende klanten mogen verwelkomen, van zaalverhuur tot Nocturnes en Business Seats. Bovendien kon de cel **Corporate Relations** de sponsoring verzekeren van twee tentoonstellingen: de onderneming Denys voor de tentoonstelling *Victor Horta en de Grammatica van de Art Nouveau* en de Galerie Almine Rech voor de tentoonstelling *Antoni Tàpies. De praktijk van de kunst*.

Het jaar werd afgesloten met de verlenging van het structurele partnerschap met BNP Paribas Fortis en Proximus voor de komende drie jaar en de financiële toezegging van BNP Paribas Fortis voor de tentoonstelling *Histoire de ne pas rire. Surrealisme in België* in 2024.

Om de resultaten van de gesteunde projecten bekend te maken, werden onze **partnerstichtingen** uitgenodigd bij Bozar om de 2023 editie van *May Days*, *Next Generation Please!*, *Schooldays* en *Cantania* bij te wonen. De Engie Foundation herhaalde haar steun voor *Cantania* en het Candriam Institute for Sustainable Development sloot zich aan bij onze partners om *Cantania* en de *Schooldays* te steunen.

De **mecenasleden** konden dit jaar aan verschillende activiteiten deelnemen, waaronder een weekend Amsterdam; met op het programma o.a. een bezoek aan de tentoonstelling Vermeer, een culturele reis naar Noord-Italië, de pre-vernissage van de tentoonstelling *Michel François* in aanwezigheid van de kunstenaar

en enkele Meet & Greet met artiesten (Claire Gibault, Gauthier Capuçon, Magdalena Kozena,...).

Het nieuwe seizoen werd ingeleid tijdens een receptie voor onze leden n.a.v. de Wiener Philharmoniker, met een Meet & Greet met Yuja Wang, in samenwerking met piano's Maene, en met Cecilia Bartoli.

Na een felgesmaakte nocturne van de Tàpies tentoonstelling, mét cocktails, werden onze leden verwelkomd op het Maecenas Dinner, getekend Karen Torosyan.

Het jaar werd afgesloten door een reis naar Sicilië, via Palermo naar Siracusa.

Daarnaast is de werkgroep NEXTGEN Patrons opgericht met als doel het profiel van onze leden te verjongen.

Met de hulp van een aantal leden-ambassadeurs is in september de Young Circle (onder 45 jaar) formule gelanceerd. Naast programmering op maat is er ook een samenwerking met The Merode opgezet.

We sloten 2023 af met een totaal van 254 leden, waaronder 216 privémeccenasen (Bozar Patrons) en 38 Corporate Patrons.

3. Institutional Relations

Het departement Institutional Relations (IR) is in 2023 begonnen met een nieuw elan, gedreven door ambitieuze doelstellingen en de komst van de nieuwe algemeen directeur.

Ter voorbereiding van de artistieke activiteiten van het PSK heeft de zoektocht naar en de opvolging van structurele en punctuele overheidssubsidies, zowel lokaal als Europees, een reële impact op de werking van de instelling. In 2023 heeft het departement ingezet op het zoeken naar nieuwe partnerschappen, het toezicht op federale of gemeenschapssubsidies, de fondsen van het EU-herstelplan voor de digitalisering van Bozar of het beheer van zijn talrijke Europese projecten.

Tijdens de openingsweek, in september, bij de start van het nieuwe seizoen, werd een extra inspanning geleverd door onze jarenlange samenwerking met de Nationale Loterij in de kijker te zetten. Bozar had specifieke steun gekregen voor het artistieke programma van de Openingsweek en dit gaf deze essentiële partner meer zichtbaarheid.

EU Projecten

Europese projecten stellen het Paleis voor Schone Kunsten in staat om betrokken te raken bij sociale of geografische langetermijnvraagstukken met tal van partners buiten onze grenzen. Deze projecten hebben een tastbare impact op onze programmering.

Deze initiatieven kaderen binnen de doelstellingen van Bozar om bij te dragen tot de uitstraling van België in het buitenland. Ze dragen in het bijzonder bij tot de aanwezigheid en de zichtbaarheid van de instelling in het buitenland, in landen zoals Denemarken, Egypte en Jordanië. Bozar steunde ook een jonge Albanese kunstenaar in het kader van een project rond samenwerking tussen de lidstaten van de Europese Unie. Bozar was ook gastheer voor de slottentoonstelling van de Europese STARTS-prijs. Kunstenaars Richard Mosse (Ierland) en Alexandra Daisy Ginsberg (VK) lieten zien hoe kunst, wetenschap en technologie elkaar kunnen voeden.

Het departement heeft ook de aanvraagprocedure gelanceerd voor nieuwe meerjarige samenwerkingsprojecten met het oog op financiering door de Europese Unie via fondsen zoals Europe Creative of Horizon 2020. Als de projecten succesvol zijn, zouden ze in 2024 van start moeten gaan.

Voorzitterschappen van de Raad van de Europese Unie

Het Zweedse en Spaanse voorzitterschap (tweede helft van het jaar) van de Raad van de Europese Unie hebben ook veel aandacht gekregen. Projecten zoals de tentoonstelling Swedish Ecstasy en een reeks filmvertoningen over de nieuwe Zweedse filmscene, met name het werk van Ruben Östlund, in de eerste helft van 2023, en de tentoonstelling Antoni Tàpies. The Practice of Art in samenwerking met het Reina Sofia National Museum in Madrid en de Antoni Tàpies Foundation in de tweede helft van het jaar. Het Spaanse voorzitterschap was rijk aan evenementen, waarbij een breed scala aan artistieke disciplines aan bod kwam, van optredens van La Ribot en María Jeréz tot een concert van Jordi Savall, maar ook aandacht voor de Spaanse film en DJ's.

De voorbereidingen voor toekomstige voorzitterschappen, te beginnen met het Belgische voorzitterschap in 2024, zijn in volle gang. Het mobiliseren en netwerken van buitenlandse institutionele partners, zowel nationaal als regionaal, vormt de kern van de dynamiek die gepaard gaat met de culturele programma's die in het kader van de voorzitterschappen worden georganiseerd. Deze programma's worden op voorhand voorbereid met het oog op hun politieke en financiële implicaties. Er zijn onderhandelingen gestart met de Belgische (2024), Hongaarse (2024), Poolse (2025), Deense (2025) en Litouwse (2027) voorzitterschappen.

Netwerken

Bewustmaking van culturele kwesties in de Belgische en Europese politiek blijft een belangrijke pijler van de activiteiten van het departement IR.

Aan het einde van het jaar nam het Europees Parlement een Europese resolutie aan over het Creative Europe programma. De Europarlementariërs volgden de suggesties van Bozar om de voorbereiding van projecten te kunnen financieren en een studie uit te voeren naar de haalbaarheid van een Europese "staats"garantie om de mobiliteit van kunstwerken over het hele continent te ondersteunen.

Andere bewustmakingsactiviteiten zijn een professionele bijeenkomst over de onderlinge verbondenheid van Europese festivals in januari en een debat getiteld "A Cultural Deal for Europe – Policy Conversation" georganiseerd met Culture Action Europe (CAE) in februari 2023.

Op een ander front blijft Bozar een belangrijke speler in de discussies met het culturele weefsel van Brussel, met name via het RAB-BKO netwerk of in het kader van de voorbereidingen van het project om van Brussel culturele hoofdstad van Europa te maken in 2030. Het is in deze geest dat Bozar actief lid blijft van talrijke Belgische en Europese culturele netwerken.

Tot slot hebben Bozar en zijn IR-afdeling talrijke inspanningen geleverd als reactie op de oorlog in Oekraïne, met name door Oekraïense artiesten te integreren in Europese projecten. In september vond een groot liefdadigheidsconcert van het Oekraïens Jeugd Symfonie Orkest plaats. Met dit concert wilden we onze steun betuigen aan de jonge muzikanten van het land.

2023 was een echt keerpunt voor Bozar: we versterkten onze artistieke ambities en bevestigden tegelijkertijd onze betrokkenheid bij de sociale kwesties die ons elke dag meer raken.

Herstelplan

In 2023 zette Bozar zijn digitale transformatie voort als onderdeel van het project Bozar@Digital, dat in 2021 van start ging. Dit is een groot strategisch project om de instelling te digitaliseren, mogelijk gemaakt met de steun van de Europese Unie via haar NextGenerationEU-programma (Plan voor herstel en veerkracht). Dit programma is gericht op het ondersteunen van investeringen en hervormingsmaatregelen in de hele Europese Unie.

Met een geplande steun van bijna 7,5 miljoen euro voor de periode 2021-2026 wil het investeringsproject Digital@Bozar de instelling positioneren als een Europees – zo niet wereldwijd – voorbeeld van online creatie. Het project, waarbij alle afdelingen van Bozar betrokken zijn, beantwoordt aan een behoefte aan digitale infrastructuur en inhoud die een opwaartse trend zal stimuleren in termen van waardecreatie en inkomsten voor de creatieve sectoren en kunstenaars, maar ook voor culturele partners en andere sectoren (ICT, enz.).

Bozar investeert niet alleen in zijn teams, maar ook in zijn digitale infrastructuur om bij te dragen aan de invloed van België en zijn gefedereerde entiteiten, terwijl het de instelling positioneert als een motor van innovatie voor de hele sector. De installatie van glasvezel, die het Paleis verbindt met de Munt, de Koninklijke Conservatoria en de Kathedraal van Sint-Michiel en Sint-Goedele, zal het mogelijk maken om de aanpak van streaming te herzien en de kwaliteit ervan te verbeteren. Door zich te richten op cyberbeveiliging zorgt Bozar ervoor dat zijn digitale bronnen veilig zijn voor kwaadwillenden.

Er is een actieplan opgesteld naar aanleiding van de strategische herziening van het digitale aanbod van Bozar in 2021. Sinds eind juni 2022 is er een nieuw ticketingsysteem en er zijn talrijke opleidingen georganiseerd om ervoor te zorgen dat onze collega's op de hoogte blijven van de nieuwste digitale technologieën. In 2022 zijn we ook gestart met marketingautomatisering en big data & deep learning voor onze databases voor communicatie- en marketingdoeleinden. Met dit nieuwe systeem kunnen we nieuwe doelgroepen bereiken en de Bozar-ervaring voor iedereen personaliseren, zowel online als offline. De ontwikkeling en integratie van dit systeem is in 2023 voortgezet.

In 2023 richtte het project zich op de ontwikkeling van digitale artistieke inhoud. Een digital dramaturg voegde zich bij de programmeringsteams van Bozar om een digitaal platform te ontwikkelen en een langetermijnvisie op te stellen voor digitale inhoud in verschillende formaten. Als gevolg hiervan zullen activiteiten zoals 'virtual reality' (VR), 'augmented reality' (AR) en videogames vanaf 2024 integraal deel uitmaken van het programma van Bozar.

4. Technical Production

De modernisering van de apparatuur is noodzakelijk in de culturele sector. Op 1 juli begonnen de renovatiewerkzaamheden aan de theaterverlichting voor orkesten in de grote zaal Henry Le Boeuf. Er wordt verwacht dat deze worden afgerond in de zomer van 2024.

In mei werden nieuwe stille gemotoriseerde projectoren in gebruik genomen om te voldoen aan de verlichtingsbehoeften van videocaptaties in de grote zaal. Verder werd ook een LED-scherm aangekocht om openluchtscreening te realiseren en werden de mengpanelen vernieuwd.

We maakten gebruik van de zomerpauze om een nieuwe truss te installeren in de HLB-zaal. De tweede fase van de werken omtrent installatie van vaste verlichting in de HLB, gepland voor de zomer van 2024.

Begin maart start ook de ontmanteling van de installaties in Zaal M en de Studio. Alle apparatuur kan zo worden gerecupereerd en opgeslagen tijdens de verbouwingen.

De eerste renovatiewerkzaamheden aan de zalen van Terarken zijn in de zomer van 2023 begonnen en zullen vanaf half december worden voortgezet. Het eerste concert zal plaatsvinden in de gerenoveerde zaal op 1 maart 2024. De werkzaamheden bestaan uit het installeren van een podium en de bijhorende technische decoruitrusting, het opknappen van de vloeren, het schilderen van de muren en de technische uitrusting en het installeren van akoestische gordijnen om de akoestische kwaliteit van de zaal te verbeteren. De zaal zal 247 zitplaatsen bieden of 400 personen staand kunnen ontvangen.

5. Planning & Ticketing

In 2023 organiseerde Bozar 2195 publieksactiviteiten, waaronder: concerten, kinderconcerten, schoolconcerten, conferenties, persconferenties, opnames, tentoonstellingen, installaties, inleidingen, lezingen, tentoonstellingsavonden, optredens, academische sessies, filmvertoningen, vernissages, rondleidingen en cateringactiviteiten. Bozar Exhibitions neemt een groot deel van deze evenementen voor zijn rekening, aangezien één tentoonstellingsdag overeenkomt met één activiteit. Dit aantal is aanzienlijk hoger dan in 2022 na de heropening van het Circuit Royal.

Bozar is ook gastheer voor publieksactiviteiten die door derden worden georganiseerd. In 2023 organiseerden onze partners 244 culturele publieksactiviteiten en 120 niet-culturele publieksactiviteiten.

Het nieuwe Secutix ticketing systeem bevindt zich nu in een fase van bredere integratie met interne diensten, waaronder geautomatiseerde boekingen voor begunstigers en partners, en rapportage via een algemeen dashboard.

6. Investments, Security & Archives

Zuidelijke daken

De renovatiewerkzaamheden aan de zuidelijke daken en de onderliggende zalen, die op 18 januari 2021 door brand werden verwoest, zijn in 2023 volgens plan voortgezet en op 15 september werd de eerste tentoonstelling geopend voor het publiek.

Er is een voorlopige oplevering en de technische diensten werken samen met de aannemer en zijn onderaannemers om ervoor te zorgen dat eventuele aanpassingen gerealiseerd worden. Ook airconditioningsystemen, essentieel voor een goede conservering van de kunstwerken, zijn hierbij heel belangrijk en dienen volledig onder controle te zijn.

Renovatie van de wandelgangen en Henry Le Boeufzaal

Tijdens de zomermaanden repareerde Denys de waterschade veroorzaakt door de brand op het zuidelijke dak van de Henry Le Boeuf zaal. Pleisterwerk, schilderwerk, renovatie van de parketvloer, enz. werden uitgevoerd volgens een zeer strak schema om ervoor te zorgen dat de zaal weer open kon voor de start van het nieuwe artistieke seizoen in september.

De Regie der Gebouwen financierde een groot deel van dit werk om de esthetische uniformiteit van de hal te garanderen. De waterschade trof niet alle delen en gedeeltelijk overschilderen zou een groot contrast hebben gecreëerd tussen het oude schilderwerk en de gerestaureerde delen.

Daarnaast werd het project gebruikt om de originele kleuren te herstellen, die tijdens het grote restauratieproject in 1999–2000 lichter waren gemaakt. Vanaf september zal de zaal er net zo uitzien als in 1929, met de kleuren gekozen door Victor Horta.

Na de zomer gingen de renovatie- en schilderwerken verder in de gangen rond het auditorium, volgens een schema dat ontworpen was om de artistieke activiteiten niet te verstoren.

Orgel

De studies voor de reconstructie van het orgel, dat in 2021 gedeeltelijk door dezelfde brand werd verwoest, werden in de eerste helft van het jaar toegekend en zijn momenteel bezig. Tijdens verschillende bijeenkomsten met de makelaar en verzekeringsmaatschappijen werd onderhandeld over de specifieke voorwaarden voor het uitvoeren en financieren van dit project.

Verlichting Zaal Henry Le Boeuf

Tijdens de zomer werden, naast de renovatiewerkzaamheden voor de brand gerelateerde waterschade, ook voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd voor de volledige vernieuwing van het podiumverlichtingssysteem in de grote concertzaal. Het doel van dit project is het elimineren van de lichtbruggen die de esthetiek van de zaal aantasten, voor de overgrote meerderheid van de activiteiten die in onze zaal worden georganiseerd.

Hiervoor werden meerdere gaten in het plafond geboord ter voorbereiding van de installatie van geïntegreerde spots en hefsystemen. Tegelijkertijd begon het werk aan de bedrading van de verlichting en dit is nog steeds aan de gang.

Zaal M en Studio

Het contract voor de renovatie van de Zaal M en de Studio in 2024 en 2025 werd in de eerste helft van het jaar gepubliceerd. De tweede helft van het jaar werd voornamelijk besteed aan het gunnen van het contract en het afhandelen van de administratieve en juridische aspecten van de restauratie van deze twee zalen.

De definitieve gunning zal begin 2024 plaatsvinden en de werkzaamheden zullen worden uitgevoerd tussen juni 2024 en augustus 2025. De zalen sluiten echter op 4 maart 2024 om de werf voor te bereiden en ervoor te zorgen dat de gerenoveerde infrastructuur zo snel mogelijk beschikbaar zal zijn.

Repetitieruimte

De werkzaamheden die Generali heeft uitgevoerd om het orkest te voorzien van een casco afwerkingsruimte zijn voortgezet. Bozar heeft deze tijd gebruikt om de openbare aanbestedingen uit te schrijven die nodig zijn om de ombouw van de site tot een orkestrepetitiezaal te voltooien. De werken moeten begin 2024 worden gegund.

Architectuur en protocol

Na een openbare aanbesteding in 2022 werd het raamcontract voor architectuur voor de komende 4 jaar in de eerste helft van het jaar toegekend aan een vereniging van ontwerp bureaus onder leiding van Barbara Vanderwee. Tegelijkertijd is er een protocol getekend met de Regie der Gebouwen, waardoor Bozar een beroep kan doen op deze vereniging voor alle projecten die worden gefinancierd door de Regie der Gebouwen, zonder dat er voor elk project een ontwerpcontract hoeft te worden opgesteld.

Musée du Chat

Het werk aan het Musée du Chat ging door ondanks verschillende onderbrekingen om technische redenen. De werkzaamheden zijn niet zonder gevolgen voor ons gebouw, dat het slachtoffer werd van verschillende incidenten. In juni 2023 stonden de vloeren van de parterre van de Henry Le Boeuf-zaal bol. Er werd onmiddellijk actie ondernomen om de veiligheid van het gebouw en zijn bezoekers te garanderen en de schade te herstellen. Gelukkig was het incident, te wijten was aan een fout bij het hanteren van een stuk bouw materiaal, tijdelijk en vormt het geen blijvende bedreiging voor de integriteit van het Paleis. Er zijn veel doorsijpelingen door de muren naast het terrein van het nieuwe gebouw in aanbouw. De eigenaar van het museum heeft echter een aantal maatregelen genomen die tot nu toe effectief zijn gebleken in het stoppen van de doorsijpelingen. De grotere schade moet echter nog worden hersteld.

7. Algemeen Bestuur & juridische organisatie

De Raad van Bestuur telt twaalf leden met stemrecht en is samengesteld uit een gelijk aantal Nederlandstalige en Franstalige leden. De leden van de Raad van Bestuur, inclusief de voorzitter en ondervoorzitter, worden door de Koning benoemd bij een in ministerraad overlegd koninklijk besluit.

De Raad van Bestuur waakt over de autonomie van het Paleis voor Schone Kunsten, keurt de budgetten goed die nodig zijn voor de realisatie van de artistieke activiteit, vastgelegd door de directie en stelt de jaarrekeningen op die ter goedkeuring worden voorgelegd aan de aandeelhouders tijdens de algemene vergadering. De bestuursleden worden benoemd voor zes jaar en oefenen hun mandaat kosteloos uit.

Na een uitgebreide selectieprocedure droeg de Raad van Bestuur eind 2022 de heer Christophe Slagmuylder voor als nieuwe CEO & Artistic Director van het Paleis voor Schone Kunsten. Zijn mandaat ging in op deeltijdbasis op 1 februari 2023 en voltijds op 1 juli 2023. Hij is benoemd voor een hernieuwbare termijn van zes jaar.

In 2023 vonden zes vergaderingen van de Raad van Bestuur plaats. Voor 3 dossiers werd een bijkomende elektronische procedure gelanceerd. Jaarlijks evalueert de Raad van Bestuur de jaarrekening van het voorgaande boekjaar, de begroting van het huidige en komende boekjaar en het personeelsplan van het huidige werkingsjaar. Daarnaast boog de Raad van Bestuur zich in 2023 onder andere over de evaluatie en goedkeuring van een samenwerkingsovereenkomst met het Belgian National Orchestra voor een periode van 10 jaar, de goedkeuring van de nieuwe vennootschapsvorm voor het Paleis voor Schone Kunsten (infra), het afsluiten van een nieuw meerjarig protocolakkoord met de Regie der Gebouwen en een aantal openbare aanbestedingsdossiers. In september stelde de CEO & Artistic Director zijn artistieke visienota voor aan de leden van de Raad van Bestuur. De Raad van Bestuur engageerde zich om de CEO te ondersteunen in de verdere implementatie van deze visienota. De Raad waakt verder over het goede beheer van de organisatie en hecht bijzondere waarde aan een goed personeelsbeleid, met bijzondere aandacht voor welzijn en een beleid rond diversiteit en inclusie.

De Raad van Bestuur bestaat uit:

Isabelle Mazzara, voorzitter
Els Silvrants-Barclay, vice-voorzitter
Thierry Bouckaert
Christine Claus
Jan Cornillie
Hakima Darhmouch
Jean Eylenbosch
Jos Geysels
Hilde Laga
Mohamed Ouachen
Dominique Savelkoul
Zehra Sayin

Het Paleis voor Schone Kunsten werd opgericht als een naamloze vennootschap met een sociaal oogmerk, bij een wet van 7 mei 1999 en haar statuten waren vervat in een koninklijk besluit van 19 december 2001. De rechtsvorm van “ondernemingen met een sociaal oogmerk” zoals die van het PSK bestaat niet meer in het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen, wat het PSK verplichtte haar statuten te wijzigen uiterlijk op 1 januari 2024. Tussen verschillende mogelijkheden van rechtsvormen (VZW, coöperatieve vennootschap), werd besloten de vorm van de NV van publiek recht te behouden, en het sociale doel niet langer uitdrukkelijk te vermelden, maar een “non profit” geest te behouden, voornamelijk door de afwezigheid van winstgevende doeleinden. De vennootschap blijft publiekrechtelijk, onder controle van de federale Staat, de meerderheidsaandeelhouder, met een ongewijzigd doel, met name wat haar opdracht van openbare dienst betreft. Haar algemene werking blijft dezelfde – Algemene Vergadering, Raad van Bestuur met volledige bevoegdheden (monistisch systeem), Algemeen Directeur voor het dagelijks beheer, Financieel Directrice voor het dagelijks financieel beheer, beide benoemd door de Koning voor een mandaat van 6 jaar met de mogelijkheid van delegatie aan het “Uitvoerend Comité” (ex Directiecomité). Er zijn geen gevolgen voor het personeelsstatuut. De nieuwe statuten van het Paleis voor Schone Kunsten treden in werking op 01/01/2024.

Christophe Slagmuylder zit als CEO & Artistic Director het Uitvoerend Comité voor, dat verder bestaat uit drie andere leden: de Chief Financial Officer, de Chief Operating Officer en de HR-Director. In december 2023 liep, volgend op zijn vertrek op pensioen, het mandaat van de Chief Operating Officer, Dhr. Albert Wastiaux, af. Op voordracht van de CEO & Artistic Director benoemde de Raad van Bestuur dhr. Roger Christmann, Managing Director, als vierde lid van het Uitvoerend Comité. Het mandaat van Dhr. Christmann gaat in op 1 januari 2024.

Het Uitvoerend Comité bestond in 2023 uit:

CEO & Artistic Director **Christophe Slagmuylder**
Chief Financial Officer **Christine Perpette**
Chief Operating Officer **Albert Wastiaux**
Human Resources Director **Ignace De Breuck**

Het Management Team werd in 2023 uitgebreid met Mevr. Zoë Gray, Directrice tentoonstellingen. De samenstelling van het Management Team ziet er als volgt uit.

Naast de leden van het Uitvoerend Comité bestond het Management Team in 2023 uit:

Director of Exhibitions: **Zoë Gray**
Head of Music: **Jerôme Giersé**
Head of Cinema: **Juliette Duret**
Head of Writers & Thinkers: **Evelyne Hinqué**
Director Marketing &
Communication: **Marianne Janssens**
Head of Institutional Relations: **Magdalena Liskova**
Head of Partnerships &
Philanthropy: **Elke Kristoffersen**
Audience Engagement Manager: **Tine Van Goethem**
Planning Manager & Ticketing: **Annik Halmes**
Public Services Manager: **Matthieu Vanderdonckt**
ICT & Digital Manager: **François Pettiaux**
Investments, Security & Archives
Manager: **Stéphane Vanreppelen**
Manager Cleaning & Stock: **Rudi Anneessens**
Maintenance Manager : **Eduardo Oblanca**
Technical Production Manager: **Nicolas Bernus**

De Algemene Vergadering vond in 2023 plaats via schriftelijke procedure en heeft de rekeningen over het boekjaar 2022 goedgekeurd.

8. HR – sociaal rapport

Personeelsbeleid

De kerntaak van de afdeling is er in eerste instantie op gericht om een personeelsbestand te beheren die voldoet aan de noden en de verwachte competenties van de afdelingen, binnen het kader van een Personeelsplan, en rekening houdend met de algemene beleidsvisie. Het HR-beleid is gebaseerd op een gerichte rekrutering en begeleiding van de werknemers door het voeren van een transparante en correcte loonadministratie, een aangepast beleid inzake vorming en loopbaanbegeleiding, een optimalisatie van de arbeidsvoorwaarden en de bewaking van het welzijn door middel van een adequate interne communicatie en een open overleg.

In het kader van de optimalisatie van het HR-beleid, ondersteund door de Raad van Bestuur, zijn bijkomende analyses lopende teneinde de uitdagingen voor 2024 en volgende jaren het hoofd te kunnen bieden en dit in overleg met de syndicale partners. De prioritaire aandachtspunten hierbij zijn de loonpolitiek, de werkdruk en het welzijn van de medewerkers.

Personeelsbestand

Op 31 december 2023 bestaat het totale personeelseffectief van het Paleis voor Schone Kunsten uit 284 medewerkers waarvan 191,7 met een voltijds contract en 92,3 met een deeltijds contract. Deze medewerkers vertegenwoordigen 242 VTE waarvan 196 medewerkers met een contract van onbepaalde duur en 46 met een contract van bepaalde duur. Het personeelsbestand is stabiel gebleven ten opzichte van 2022.

Inzake de rekrutering werden 1600 kandidaturen ontvangen in 2023. In totaal vonden een 154 sollicitatiegesprekken plaats, voor 24 verschillende vacatures, op basis waarvan 63 nieuwe vaste en tijdelijke contracten werden afgesloten.

In het kader van het Personeelsplan 2023 werd het aantal VTE's, onder een contract van onbepaalde duur, beperkt tot 222,33. In september 2023 werd de visienota van de CEO-Artistic Director goedgekeurd door de Raad van Bestuur, met respect voor het Personeelsplan.

In 2023 werd de impact op het personeelsbestand duidelijk door de gevolgen voor het welzijn van de werknemers post-covid, de financiële précaire situatie naar aanleiding van de stijgende loonkost

door de indexaties in 2022, de nieuwe noden aan digitale profielen en de impact van het lopende veranderingstraject van het departement Marketing & Communicatie.

Vorming en opleidingen

Vorming en opleidingen maken een integraal deel uit van de ondersteuning van de leidinggevenden en de optimalisatie van de organisatie van de afdelingen. Daarnaast wordt bijzondere aandacht besteed aan de nood aan en de invulling van nieuwe profielen in het kader van het Digitaal Herstelplan.

In 2023 volgden de vaste medewerkers van Bozar in totaal 3.636 opleidingsuren, waarvan ongeveer 1/4 in het kader van het Digitaal Herstelplan.

De opleidingen vloeiden vooral voort uit de functiebehoefte. Daarnaast werden opleidingen georganiseerd met bijzondere aandacht voor zowel Project Coördinatie als People Management.

Meerdere leidinggevenden hebben een leiderschapstraining gevolgd, en deze zal in 2024 herhaald worden voor de overige leidinggevenden en de high potentials.

In het kader van het Digitaal Herstelplan hebben we in 2023 met trots verschillende educatieve initiatieven ontplooid om de digitale vaardigheden van onze medewerkers te versterken. Eén van de meest opvallende inspanningen was de succesvolle implementatie van diverse opleidingen gericht op de nieuwste softwareprogramma's. De opleidingsvragen kwamen hier zowel vanuit de leidinggevenden als vanuit de medewerkers zelf.

We hebben de vraag naar taalcursussen verder zien stijgen. Deze toename weerspiegelt niet alleen de groeiende erkenning van het belang van meertaligheid in ons cultuurhuis, maar ook de bereidheid van onze medewerkers om hun linguïstische vaardigheden te verbeteren. De taalcursussen werden dan ook opnieuw face-to-face georganiseerd in kleine groepen binnen Bozar.

Daarnaast werden opleidingen toegevoegd die specifiek gericht zijn op de technische aspecten van de huidige functie van medewerkers. Dit om de efficiëntie te verbeteren en nieuwe werkwijzen te introduceren. Verder zijn ook de jaarlijkse recyclages van de veiligheidsopleidingen aan bod gekomen in 2023: EHBO, brandpreventie en -bestrijding en hoogtewerk.

Stagiairs en vrijwilligers

Een 20-tal studenten liep stage in verschillende departementen van Bozar in het kader van hun opleiding. We verwelkomden ook stagiairs voor Werkervaringsstage via de VDAB en het project Escapades waarbij ex-gedetineerden, direct volgend op hun vrijlating een stage van 3 maanden in Bozar lopen. Tenslotte hebben we ook enkele stagiairs via het Spaanse Ministerie voor Cultuur en Sport verwelkomd.

In totaal waren een 50-tal vrijwilligers dit jaar actief in Bozar. Enkele vrijwilligers zijn op regelmatige basis actief, zoals de Young Ambassadors, maar er werd ook een beroep gedaan op vrijwilligers voor éénmalige projecten. Daarnaast konden we dit jaar opnieuw rekenen op vrijwilligers via 'Volunteer for a change' van de Europese Commissie voor het festival 'I Love Science'.

Comité voor preventie en bescherming op het werk (CPBW)

Het CPBW kwam dit jaar 7 keer samen om verdere stappen te nemen, op basis van het jaarlijkse actieplan, om het welzijn en de veiligheid van elke medewerker te verbeteren.

Er is in 2023 veel tijd geïnvesteerd in het verhogen van het bewustzijn op het gebied van het naleven van procedures en het dragen van beschermingsmiddelen (individueel en collectief) op de werkplek. Daarnaast is er ook gestart met het systematiseren van het opstellen van risicoanalyses voor onze activiteiten, zoals bijvoorbeeld voor activiteiten extra-muros, in samenwerking met medewerkers van de verschillende afdelingen.

Er werden 4 trainingssessies voor lijnmanagers georganiseerd: ongeveer 60 medewerkers en leden van de hiërarchische lijn kregen informatie over hun wettelijke verantwoordelijkheden op het gebied van gezondheid en veiligheid. Ook werden recyclage opleidingen gegeven voor EHBO en brandbescherming.

Er werd materiaal aangekocht om in veiligere werkomstandigheden te kunnen werken, zoals steigers met een module voor trappen en een ladder met een geïntegreerde leuning en een training om dit op een juiste manier te gebruiken.

Op het gebied van ergonomie werden elektrische zit-sta bureaus aangekocht om de ergonomie van de werkplek te verbeteren en werd een training voorzien voor het correct gebruik.

Naar aanleiding van de twee psychosociale risicoanalyses die eind 2021 en in 2022 werden uitgevoerd in de Box-Office en het Departement Music in samenwerking met Mensura, zijn op basis van het opgestelde actieplan sessies gehouden met de teams om de evolutie van de organisatie te evalueren en desgevallend aangepaste maatregelen te nemen. Ook voor het departement Marketing en Communicatie werden diverse ondersteunende opleidingen en begeleiding voorzien teneinde het veranderingstraject bij de implementatie van een nieuwe strategie te ondersteunen.

Sociaal overleg

Sinds het najaar van 2023 merken we een verhoging van het ziekteverzuim. Deze wordt deels veroorzaakt door de psychologische-maatschappelijke effecten van de post-COVID en de daling van interrelationele contacten door de mogelijkheid tot telewerken. Er werd dan ook beslist om de onboarding van nieuwe medewerkers te herbekijken en te optimaliseren. Daarnaast werd het Arbeidsreglement inzake telewerken aangepast door de overdraagbaarheid van telewerkdagen te beperken tot één week. Elke medewerker heeft recht op maximaal drie telewerkdagen per week. Concreet betekent dit dat elke medewerkers het saldo van telewerkdagen niet meer wekelijks kan overdragen gedurende het kalenderjaar. Deze maatregel gaat in op 1 januari 2024. We hopen hierbij de sociale contacten tussen medewerkers te verhogen.

De huidige economische context, getekend door hoge prijsstijgingen in diverse sectoren, weegt op de financiële situatie van de medewerkers. In het kader van de verbetering van de koopkracht werd beslist om de tijdelijke wettelijke maatregel inzake koopkracht toe te passen. Elke medewerker heeft, in het najaar 2023, koopkrachtcheques ter waarde van 750€ per persoon ontvangen.

In 2023 werd tevens beslist om het systeem van forfaitaire onkostenvergoeding, vastgelegd per functie, te harmoniseren. De wettelijkheid inzake fiscaliteit zal gewaarborgd worden door de voorafgaandelijke introductie van een ruling (december 2023). Op basis hiervan zal de implementatie gebeuren vanaf 2024.

Gezien de preciaire fysische toestand van de infrastructuur van de burelen werd in het najaar 2023 een autonome analyse uitgevoerd omtrent de noden voor de medewerkers en de bezetting van de kantoorruimten. Op basis hiervan zullen de doelstellingen bepaald worden omtrent de kantoorruimten, de vergaderzalen en de beoogde faciliteiten voor elke medewerker ter remediëring van de situatie op lange termijn.

IV. Varia

1. Concessies

Het Paleis voor Schone Kunsten biedt zijn bezoekers drie bijkomende diensten aan: een bookshop, een brasserie en een gastronomisch restaurant.

Bozar is zeer tevreden met de samenwerking met Walter König, voor de **Bozar Bookshop**. Walter König is een erkende uitgever en professional op het vlak van museumshops en telt meer dan 40 verkooppunten in Europa, waaronder één bij de Whitechapel Gallery in Londen, het Palais de Tokyo in Parijs, de Nationalgalerie in Berlijn en het Stedelijk Museum Amsterdam. Bezoekers vinden er niet enkel alle catalogi over de tentoonstellingen bij Bozar, maar ook een indrukwekkende selectie internationale boeken over kunst, architectuur, fotografie en design, en decoratieve voorwerpen, speelgoed en kinderboeken.

Na de uitstekende resultaten van 2022, in het bijzonder het grote succes van de tentoonstellingen *David Hockney: Works from the Tate Collection* en *Rinus Van de Velde. Inner Travels*, heeft de Bozar Boekhandel een bevredigend activiteitsniveau behouden voor 2023.

Tentoonstellingscatalogi, thematische boeken of merchandising, tentoonstellingen zoals *Swedish Ecstasy*, Spaanse kunstenaar Antoni Tàpies, Belgische kunstenaar Michel François, of *Victor Horta en de grammatica van de art nouveau* hebben de Bozar Bookshop in staat gesteld zijn aanbod te diversifiëren en te ontwikkelen voor een nationaal en internationaal publiek.

De gezamenlijke vastberadenheid om het artistieke programma van Bozar en het verkoopaanbod van de Bozar Bookshop op elkaar af te stemmen, heeft ervoor gezorgd dat deze laatste een goede financiële balans heeft kunnen behouden en de bezoekers van Bozar een complete ervaring kan bieden.

Café Victor, 7 op 7 geopend, blijft een essentieel onderdeel van het Paleis voor Schone Kunsten. De brasserie ontvangt zakelijke klanten voor een zakenlunch maar ook bezoekers van tentoonstellingen overdag en theaterbezoekers 's avonds. Iedereen is verzekerd van een verlenging van zijn of haar bezoek aan Bozar in een warm en hoogwaardig decor.

Bozar en Café Victor blijven nauw samenwerken om dit mogelijk te maken, rekening houdend met de artistieke programmering van de locatie.

De reputatie van het **Bozar Restaurant**, nu internationaal bekend sinds de tweede Michelinster, is gevestigd. Sinds deze laatste onderscheiding is het restaurant continu volgeboekt. Chef Karen Torosyan is een echte estheet met een subliem oog voor detail. Hij blijft het restaurant met passie sublimeren, in de originele Hortastijl.

Bozar is trots op deze twee merken als uithangbord voor zijn gebouw en werkt dagelijks nauw met hen samen zodat iedereen van de beste ervaring geniet in het Paleis voor Schone Kunsten.

V. Bijlage

1. Jaarrekening op 31 december 2023

De rekeningen die u werden voorgelegd, met een balanstotaal van EUR 64.497 k, werden afgesloten met een winst van EUR 82 k.

Na meer dan twee jaar gedeeltelijke sluiting na de dakbrand in januari 2021, waardoor het zuidelijke tentoonstellingscircuit niet beschikbaar was, kon het Paleis in september 2023 eindelijk zijn deuren weer openen voor het publiek. Er is echter nog een laatste groot project lopende na de brand: de restauratie van het orgel, waarvan de precieze kosten en de voltooiingsdatum nog niet bekend zijn.

Het digitaliseringsproject van het PSK, gefinancierd door het Europees Herstel- en Veerkrachtplan dat in 2021 van start gegaan is, heeft zijn koers voortgezet en ons in staat gesteld om via een aantal investeringen door te gaan met het aanschaffen van audiovisuele apparatuur, maar ook om een digitale kunstscène op te starten, in het bijzonder door middel van werken die worden gepresenteerd in augmented reality.

De liquide middelen blijven eind 2023 op een comfortabel niveau ondanks de vervroegde aflossing van de eerste schijf van de lening die in 2008 door de FPIM werd verleend. Ook de in 2020 gestarte kostenbeheersing heeft bijgedragen tot de versterking van de kaspositie. Het zijn vooral de betalingswijze van de renovatiewerken na de brand (voorschotten) en de indirecte schadedekking onderhandeld met de verzekeringsmaatschappijen die deze schade dekken, die de kasstroom helpen versterken.

Deze rekeningen zijn gecontroleerd door het College van Commissarissen, dat verslag aan u zal uitbrengen

Op grond van artikel 3:6 van het Wetboek van Venootschappen en Verenigingen (hierna «WVV»), vestigen wij uw speciale aandacht op de volgende punten:

a. Belangrijkste wijzigingen in de balans

ACTIVA in K EUR	Boekjaar	Vorig boekj.	delta	%
VASTE ACTIVA	37.869,36	38.813,61	-944,26	-2,43%
Immateriële vaste activa	1.095,54	971,20	124,34	13%
Materiële vaste activa	36.768,52	37.837,11	-1.068,59	-3%
Terreinen en gebouwen	30.000,00	30.000,00	0,00	0%
Installaties, machines en uitrusting	739,93	680,62	59,31	9%
Meubilair en rollend materieel	1.200,54	1.786,75	-586,21	-33%
Overige materiële vaste activa	3.394,92	3.764,98	-370,06	-10%
Activa in afbouw en vooruitbetalingen	1.433,12	1.604,76	-171,64	-11%
Financiële activa	5,30	5,30	0,00	0%
VLOTTENDE ACTIVA	26.627,18	26.261,22	365,96	1,39%
Vorderingen op ten hoogste één jaar	17.852,97	18.973,83	-1.120,86	-6%
Handelsvorderingen	1.391,34	1.120,28	271,06	24%
Overige vorderingen	16.461,64	17.853,55	-1.391,92	-8%
			0	0
Beschikbare waarden	8.193,97	6.810,89	1.383,08	20%
Overlopende rekeningen	580,24	476,50	103,74	22%
TOTAAL ACTIVA	64.496,53	65.074,83	-578,30	-1%

- ✓ De immateriële vaste activa omvatten de activering van software. De stijging weerspiegelt voornamelijk de inspanningen ondernomen in de afgelopen jaren om de ticketing software te vervangen.
- ✓ De materiële vaste activa daalden met EUR -1.069 k van EUR 37.837 k tot EUR 36.769 k. Deze wijziging is toe te schrijven aan afschrijvingen die sneller stegen dan de investeringen in deze activacategorie.
- ✓ In 2023 investeerde het PSK in technische apparatuur (EUR +291 k), IT-apparatuur (EUR +148 k) en de renovatie van het gebouw (EUR +274 k).
- ✓ De 'Vorderingen op ten hoogste één jaar - Overige vorderingen' daalde met EUR -1 121 k op jaarbasis. Deze daling is voornamelijk te wijten aan de opname van uitzonderlijke subsidies (energie en loonindexering) die van de Kanselarij werden ontvangen in 2022 en daarom in 2022 werden geboekt, maar pas begin 2023 werden betaald (EUR 812 k).
- ✓ De 'Beschikbare waarden' stegen met EUR 1.383 k in vergelijking met 2022 en bereikten een comfortabel niveau van EUR 8.194 k aan het einde van 2023, ondanks de uitbetaling van EUR 500 k aan het einde van het jaar in verband met de vervroegde terugbetaling van de eerste schijf van de lening die in 2008 werd toegekend door de FPIM. Ook de in 2020 gestarte kostenbeheersing heeft bijgedragen tot de versterking van de kaspositie. Het zijn vooral de betalingswijze van de brandrenovatiewerken (voorschotten) en de indirecte schadedekking onderhandeld met de verzekeringsmaatschappijen die de brandschade dekken die de kasstroom helpen versterken.
- ✓ Ingevolge de maatregelen die de Algemene Administratie van de Thesaurie heeft genomen om de financiële tegoeden van de overheidsadministraties te consolideren, worden de thesauriemiddelen beheerd en aangehouden op rekeningen bij Bpost, met uitzondering van één rekening waarvoor in 2019 een nieuwe vrijstelling werd verkregen van de Minister van Financiën.

PASSIVA in K EUR	2023 Boekjaar	2022 Vorig boekj.	delta	%
EIGEN VERMOGEN	47.851,47	47.882,69	-31,22	-0,07%
Kapitaal	28.000,00	28.000,00	0,00	0%
Uitgiftepremie	297,81	297,81	0,00	0%
Herwaarderingsmeerwaarden	384,53	384,53	0,00	0%
Reserves	31,06	26,95	4,11	15%
Overgedragen winst (verlies)	590,07	512,01	78,07	15%
Kapitaalsubsidies	18.548,00	18.661,40	-113,40	-1%
VOORZIENINGEN EN UITGESTELDE BELASTINGEN	3.247,04	2.146,54	1.100,50	51,27%
Voorzieningen voor risico's en kosten	3.247,04	2.146,54	1.100,50	51%
Uitgestelde belastingen	0,00	0,00	0,00	0%
SCHULDEN	13.398,02	15.045,59	-1.647,57	-10,95%
Schulden op meer dan één jaar	3.500,00	4.000,00	-500,00	-13%
Schulden op ten hoogste één jaar	7.961,83	9.280,74	-1.318,90	-14%
Handelsschulden	4.875,12	4.539,54	335,59	7%
Ontvangen voorschotten op bestellingen	377,48	689,90	-312,42	-45%
Belastingen en sociale zekerheidsbijdragen	2.709,23	4.051,30	-1.342,07	-33%
Overlopende passiva	1.936,19	1.764,86	171,33	10%
TOTAAL PASSIVA	64.496,53	65.074,83	-578,30	-1%

- ✓ Na bestemming van het resultaat daalde het “Eigen vermogen” met EUR –31 k tot EUR 47.851 k. Deze wijziging is te wijten aan de lichte daling van de nettokapitaalsubsidies (EUR –113 k), waarvan de jaar-op-jaar stijging meer dan gecompenseerd werd door de stijging van de afschrijvingen over dezelfde periode.
De toewijzing aan de reserves van de winst van het jaar en de toewijzing van 5% van die winst aan de wettelijke reserve droeg bij tot een stijging van de reserves met EUR 82 k. Het overgedragen resultaat van voorgaande jaren, dat in 2020 nog EUR –1.173 k bedroeg, bedraagt nu EUR 590 k na drie jaar van positieve resultaten, terwijl aan de wettelijke reserve de 5% van de nettowinst is toegewezen waarin artikel 7:211 van het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen (WVV) voorziet en nu EUR 31 k bedraagt. Dit heeft de financiële soliditeit van de instelling versterkt.
- ✓ De ‘Voorziening voor risico’s en kosten’ nemen toe in 2023, en bedragen op het jaareinde EUR 3 247 k.
 - Bij de afsluiting van het boekjaar 2014 heeft het Paleis voor Schone Kunsten een voorziening aangelegd die gekoppeld is aan het financiële resultaat van de tentoonstellingssector en bedoeld is om het financiële risico van toekomstige tentoonstellingen te dekken, als onderdeel van de verplichting die het Paleis voor Schone Kunsten heeft om elk jaar een financieel evenwicht te bereiken. Aan het einde van het boekjaar wordt de hele voorziening teruggenomen. Het jaarlijkse bedrag van de heffing of vrijgave wordt in eerste instantie bepaald door het Uitvoerend Comité op basis van de middelen van het Paleis voor Schone Kunsten. De voorziening wordt gedoteerd met een bedrag gelijk aan een percentage van het gebudgetteerde tentoonstellingstekort naar goedgevoelen van het Uitvoerend Comité, met een maximum van 100% van het gebudgetteerde tekort, met een maximum van 750.000 euro. De Raad van Bestuur (op aanbeveling van zijn Auditcomité) onderzoekt deze post vervolgens bij het opstellen van de jaarrekening die aan de Algemene Vergadering wordt voorgelegd. Voor het jaar 2023 waren zowel de inkomsten als de tentoonstellingskosten lager dan verwacht, wat resulteerde in een nettoresultaat dat in grote lijnen overeenkwam met de begrotingsverwachtingen. Tentoonstellingen zoals “Antoni Tapiès”, “Europalia Georgia” en “Michel François” waren een succes, maar de gegenereerde inkomsten waren lager dan verwacht, voornamelijk door het grotere gebruik van “museumpassen” onder bezoekers van deze tentoonstellingen, waardoor de gemiddelde toegangsprijs evenredig daalde.
- Gezien het financiële risico dat verbonden is aan het organiseren van tentoonstellingen en de onzekerheden over de bezoekersaantallen in 2024, is besloten om de voorziening voor tentoonstellingen op hetzelfde niveau te handhaven. Dit bedrag komt overeen met 85% van het verwachte tekort van de tentoonstellingen in 2024.
 - De overige voorzieningen dekken met name kosten en geschillen op het gebied van personeelszaken, kosten die nodig zijn om de artistieke activiteiten voort te zetten tijdens de periode van niet-beschikbaarheid van de zaal M en de studio wegens renovatie, en kosten in verband met de rationalisering van kantoorruimte.
- ✓ De ‘Financiële schulden’ bestaan uit een lening van EUR 4.500 k van de FPIM die in 2008 en 2016 in verschillende schijven werd verstrekt, met opnames voor een totaalbedrag van EUR 4.000 k. In 2023 werd het saldo van deze lening door een vervroegde aflossing van EUR 500 k teruggebracht tot EUR 3.500 k. In 2023 bracht een vervroegde aflossing van EUR 500 k het saldo van deze lening terug tot EUR 3.500 k.
- ✓ De ‘Schulden op ten hoogste één jaar’ daalden sterk jaar-op-jaar tot EUR 7.962 k. Deze verandering is deels te wijten aan een herberekening van de voorziening voor vakantiegeld, die in het verleden te groot was gebleken, en deels aan het aflopen van verschillende Europese subsidiecontracten die meerdere jaren liepen en waarvoor vooruitbetalingen waren gedaan. De vooruitbetalingen voor nieuwe Europese projecten zijn lager dan in voorgaande jaren.
- ✓ De overlopende rekeningen zijn van jaar tot jaar met 10% gestegen. De belangrijkste reden hiervoor lijkt te liggen in het koopgedrag van onze bezoekers, in tegenstelling tot voorgaande jaren, opnieuw sterk op voorhand tickets aankopen.

b. Resultatenrekening

k EUR

RESULTATENREKENING	2023	2022	delta	%
Verkoop en diensten	40.846,34	35.700,77	5.145,57	14%
Omzet	7.304,05	5.902,16	1.401,89	24%
Andere bedrijfsopbrengsten	26.121,91	26.282,02	-160,11	-1%
Niet-recurrente bedrijfsopbrengsten	7.420,38	3.516,59	3.903,79	111%
Kosten van verkoop en diensten	41.422,37	35.863,84	5.558,53	15%
Aankoop en goederen	13.468,49	11.764,65	1.703,85	14%
Diverse diensten en goederen	3.092,05	2.787,76	304,29	11%
Bezoldiging, sociale lasten en pensioenen	16.255,94	15.476,93	779,01	5%
Afschrijvingen en waardeverminderingen op oprichtingskosten	1.844,53	1.713,12	131,40	8%
Waardeverminderingen			0,00	
Afschrijvingen	-43,64	-86,48	42,84	-50%
Voorzieningen voor risico's en kosten	-41,86	931,09	-972,95	-104%
Andere bedrijfskosten	1,68	0,06	1,62	2656%
Niet-recurrente bedrijfskosten	6.845,17	3.276,70	3.568,47	109%
Bedrijfswinst (verlies)	-576,03	-163,08	-412,96	253%
Financiële opbrengsten	898,20	866,49	31,71	4%
Financiële kosten	183,97	182,76	1,22	1%
Winst (verlies) van het boekjaar vóór belastingen	138,19	520,66	-382,47	-73%
Inkomstenbelasting	56,01	81,41	-25,40	-31%
Winst (Verlies) van het jaar	82,18	439,25	-357,07	-81%

De 'Verkoop en diensten' stegen met EUR 5.146 k (+14%) op jaarbasis tot EUR 40.846 k.

- ✓ De omzet steeg met EUR 1.402 k in vergelijking met 2022. Deze stijging is volledig toe te schrijven aan de stijging van de inkomsten uit ticketverkoop in vergelijking met 2022. De afdelingen Muziek en Tentoonstellingen zorgden voor een omzetstijging van meer dan EUR 1.100 k. Wat Muziek betreft was dit te gedeeltelijk te wijten aan de boeking van vervallen vouchers, wat Tentoonstellingen betreft zien we als reden de heropening in september van het Zuidcircuit (dat gesloten was sinds de brand).
- ✓ De post 'Overige bedrijfsopbrengsten' bleef ongeveer stabiel op jaarbasis (delta van EUR -160 k). Deze post omvat publieke en private steun. Wat de overheidsfinanciering betreft, deze is stabiel gebleven ten opzichte van 2022. Naast de federale dotatie en de subsidie van de Nationale Loterij omvat deze post ook projectsubsidies van met name de gefedereerde entiteiten en Europese steun. Bij deze laatste vermelden we de subsidie in het kader van het herstelplan, goed voor een bedrag van EUR 923 k. De privé-steun daalde van jaar tot jaar met

EUR -159 k. Er wordt aan herinnerd dat de gezondheidscontext het uitstel naar 2022 (EUR +700 k) rechtvaardigde van bepaalde donaties die in 2021 werden ontvangen, waardoor het vergelijkingspunt werd uitvergroet. Als dit uitstel wordt geneutraliseerd, waren de donaties EUR 400 k hoger dan in 2022, wat een aanzienlijke stijging is. De inkomsten van sponsors zetten het herstel voort dat vorig jaar werd ingezet (EUR +153 k).

- ✓ De 'Niet-recurrente bedrijfsopbrengsten' bedroegen EUR 7.420 k op het einde van 2023, een stijging van EUR 3.904 k op jaarbasis. Een groot deel van het opgenomen bedrag heeft betrekking op de gevolgen van de brand en verzekeringsclaims voor werkzaamheden uitgevoerd in 2023, die EUR 6.252 k bedroegen (een delta van EUR +2.760 k vergeleken met 2022). Deze eenmalige bedrijfsopbrengsten worden gecompenseerd door eenmalige bedrijfskosten van EUR 6.845 k, waarvan het saldo een verzekeringsdekking vertegenwoordigt voor indirecte verliezen die verband houden met de brand. Bovendien resulteerde de herberekening van de vereiste bedragen voor de uitbetaling van vakantiegeld in een terugname van de overschotten.

Aan de kostenzijde stegen de **'Kosten voor verkoop en diensten'** met EUR 5.559 k (+15%) jaar- op-jaar tot EUR 41.422 k. Deze stijging van de uitgaven was groter dan de stijging van de inkomsten, wat een negatieve impact had op het bedrijfsresultaat. De uitgaven voor het herstel van de schade veroorzaakt door de brand in januari 2021 en, in mindere mate, de heropening van het zuidelijke tentoonstellingscircuit in het najaar verklaren in zeer grote mate deze jaar-op-jaar stijging.

- ✓ Zo bedroegen de uitgaven voor 'Aankoop en goederen' EUR 13.468 k, een stijging van meer dan EUR +1.703 k ten opzichte van het voorgaande jaar. Artistieke en productiekosten, vooral voor muziek en tentoonstellingen, stegen met EUR 1.370 k. Ook de communicatiekosten stegen sterk ten opzichte van het voorgaande jaar. De energiekosten waren aanzienlijk lager dan op het hoogtepunt in 2022, wat resulteerde in een besparing van meer dan EUR 450 k een jaar later.
- ✓ 'Diverse diensten en goederen' stegen met EUR 304 k, voornamelijk door de indexering van de kantoorhuur en de stijging van de huurlasten en andere gerelateerde belastingen.
- ✓ De 'Bezoldigingen, sociale lasten en pensioenen' bedroegen EUR 16.256 k, vergeleken met EUR 15.477 k vorig jaar, een stijging van EUR 779 k op jaarbasis. Het zijn vooral de 5 loonindexeringen in februari, april, juni, september en december van vorig jaar die nu voor een volledig jaar van kracht zijn en verantwoordelijk zijn voor de stijging van de lonen met meer dan 5% ten opzichte van het jaar ervoor. In het jaar 2023 werden ook koopkrachttegoedbonnen aan het personeel uitgedeeld, ter waarde van ongeveer EUR 200 k.
- ✓ De afschrijving van licenties en IT-apparatuur, die het grootste deel van de afschrijvingen uitmaakt, steeg met ongeveer EUR +75 k vergeleken met het voorgaande jaar.
- ✓ De 'Voorzieningen voor risico's en lasten' daalden met EUR -973 k op jaarbasis.
- ✓ De 'Niet-recurrente bedrijfskosten' bestaan voornamelijk uit kosten die direct verband houden met de gevolgen van de brand, die worden gecompenseerd door de 'Niet-recurrente bedrijfsopbrengsten' waarnaar hierboven wordt verwezen.

De winst voor het jaar bedroeg EUR 82 k.

c. Herstelplan

De in 2023 overeengekomen uitgaven als onderdeel van het herstel- en veerkrachtplan met de bedoeling om te investeren in de digitalisering van Bozar bedroegen EUR 1.108 k (exclusief btw), inclusief investeringen en overheadkosten. Rekeninghoudend met het niet-terugvorderbare deel van de btw, bedroeg dit EUR 1.244 k. Na neutralisatie van de investeringen door afschrijvingen bedroeg de impact op de kostenrekening EUR 1.211 k.

In 2023 werd een uitzonderlijke goedkeuring toegekend om het ongebruikte bedrag van de subsidie van het herstelplan 2023 over te dragen naar 2024, d.w.z. EUR 438k¹. Het volledige bedrag van de subsidie werd opgenomen in de vorderingen.

1 Het exacte bedrag is 437.891 EUR.

d. Voorstel voor de bestemming van het resultaat

Het afgelopen boekjaar heeft een te bestemmen winst van EUR 82.177,83 opgeleverd.

De Raad van Bestuur stelt de Algemene Vergadering voor het resultaat als volgt te bestemmen:

Te bestemmen winst van het boekjaar	82.177,83
Overgedragen winst van vorig jaar	512.005,71

Te bestemmen winst	594.183,54
Overboeking naar wettelijke reserve	4.108,89
Over te dragen winst	590.074,65

e. Risico's en onzekerheden

- ✓ Van de risico's en onzekerheden waarmee de onderneming wordt geconfronteerd, is het risico in verband met de voortgang van de herstelwerkzaamheden aan het Paleis, dat op 18 januari 2021 door brand werd beschadigd, sterk verminderd met de voltooiing van het grootste deel van de dakwerkzaamheden en de heropening van het zuidelijke tentoonstellingscircuit. Een laatste groot project moet echter nog worden voltooid: de restauratie van het orgel, waarvan de precieze kosten en de voltooiingsdatum nog niet bekend zijn. Wat de boekhoudkundige behandeling van deze risico's betreft, wordt verwezen naar de bijgevoegde nota over de boekhoudkundige behandeling van de kosten en opbrengsten in verband met de brand in het Paleis voor Schone Kunsten.
- ✓ De evolutie van de mondiale politieke context blijft een belangrijke risicofactor die ons dwingt de werking van het Paleis voor Schone Kunsten met de nodige omzichtigheid te bekijken. Deze context draagt bij tot de volatiliteit van de energieprijzen en heeft een algemeen effect op de evolutie van zowel de personeelskosten als de algemene kosten.
- ✓ Deze onzekere economische context heeft ook gevolgen voor de houding en de bezoekfrequentie van het publiek, zowel voor grote tentoonstellingen als voor evenementen, met name muziek-evenementen. Dit leidt tot onzekerheid over de inkomsten. Het aantal bezoekers hangt af van een groot aantal factoren, terwijl de kosten om een evenement van hoge kwaliteit te presenteren steeds hoger worden.
- ✓ Met dit risico is rekening gehouden bij het opstellen van de begroting voor 2024, die naar verwachting in evenwicht zal zijn.

- ✓ Wat de kasstroom betreft, beschikt het PSK sinds de zomer van 2018 over een kredietlijn van 3 miljoen bij het Federaal Agentschap van de Schuld. Tot op heden heeft het hiervan nog geen gebruik hoeven te maken.

Ook andere elementen kunnen een belangrijke risicofactor zijn:

- ✓ Onzekerheid over de continuïteit van door de overheid toegekende subsidies;
- ✓ De voorbereiding, meerdere jaren van tevoren, van het culturele programma;
- ✓ Het beheer en onderhoud van een uitzonderlijk maar oud, zeer complex en inflexibel gebouw;
- ✓ De uitvoering van een investeringsbeleid, dat essentieel is voor het behoud van het gebouw en het behoud van de kwaliteit van het onthaal, maar dat de voortzetting van de culturele activiteit niet in gevaar mag brengen;
- ✓ De complexe financiering van dit renovatiebeleid en de daaruit voortvloeiende afschrijvingskosten, waarvan een deel ten laste komt van de PSK-begroting;
- ✓ De bereidheid van het PSK om in te gaan op de eisen die de overheid aan het PSK stelt als belangrijk cultureel centrum van België.
- ✓ De toestand van het gebouw in 2002, toen het vruchtgebruik en het beheer ervan aan de vennootschap werden toevertrouwd, werd gekenmerkt door een schrijnend gebrek aan investeringswerkzaamheden. De nieuwe en ambitieuze opdrachten die de instelling in het kader van haar beheerscontract heeft gekregen, vereisen aanzienlijke investeringen, zowel voor het herstel van de artistiek-technische infrastructuur en de uitrusting van de theaterzalen en tentoonstellingszalen, als voor de infrastructuur voor de ontvangst van het groeiende aantal bezoekers. Deze investeringen werden mogelijk gemaakt dankzij de acties van de Regie der Gebouwen en het Beliris-programma.
- ✓ In 2022 is een nieuw beheerscontract met de Voogdij gesloten voor de periode 2022- 2024. Het College constateert dat in 2022 niet of slechts ten dele is voldaan aan een aantal eisen van het beheerscontract en dringt erop aan dat de bepalingen van het contract nauwgezet worden nageleefd. Indien het PSK één van de uit het contract voortvloeiende verplichtingen niet naar behoren nakomt, hetgeen wordt vastgesteld in een verslag van de regeringscommissarissen, kan de regering, na een formele kennisgeving

van de Raad van Bestuur van de onderneming en na het verstrijken van een termijn van één maand die aan de onderneming is toegekend om haar in staat te stellen haar verplichtingen na te komen, de subsidie verminderen met een bedrag dat niet meer mag bedragen dan 10% van de subsidie. Alvorens deze sanctie toe te passen, wordt de voorzitter van de raad van bestuur en de algemeen directeur gehoord door de Voogdijminister. Tot op heden werd geen formele kennisgeving hierover ontvangen

f. Andere informatie overeenkomstig artikel 3:6 § 1 van het Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen

- ✓ Gebeurtenissen na balansdatum: op 25 januari 2024 heeft de Raad van Bestuur een legaat aanvaard waarvan de exacte waarde nog niet bekend is, maar dat in de buurt van EUR 2 miljoen ligt.
- ✓ Omstandigheden die de ontwikkeling van de vennootschap aanmerkelijk kunnen beïnvloeden. In overeenstemming met artikel 3:6 § 1r 3° van het WVV, wenst de Raad van Bestuur de aandacht te vestigen op de renovatiewerkzaamheden aan twee zalen van het Paleis, die zullen beginnen in 2024 en deze zalen gedurende vele maanden onbruikbaar zullen maken. Bovendien is het grootste deel van de herstelwerkzaamheden na de

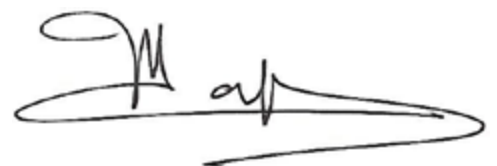
brand aan de daken en de technische installaties voltooid, maar dit kan nog niet worden gezegd van de restauratie van het orgel.

- ✓ Artikel 3:6, § 1, 4°: Gelet op de aard en de specificiteit van de activiteiten van de vennootschap, was er geen sprake van een onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteit.
- ✓ Artikel 3:6, § 1, 5°: Gegevens over het bestaan van filialen : niet van toepassing.
- ✓ Volgens artikel 3:6, § 1, 6° van het WVV, verantwoording van de toepassing van de waarderingsregels in de veronderstelling van continuïteit : «ingeval uit de balans een overgedragen verlies blijkt of uit de resultatenrekening gedurende twee opeenvolgende boekjaren een verlies van het boekjaar blijkt»: niet van toepassing.
- ✓ Artikel 3:6 § 1, 7°: Andere vermeldingen – tegenstrijdig belang: De bestuurders hebben aangegeven dat er geen beslissing is genomen, noch een transactie is besloten, die onder het toepassingsgebied van artikel 5:76 en artikel 7:96 van het WVV zou kunnen vallen.
- ✓ Artikel 3:6 § 1, 8°: De vennootschap maakt geen gebruik van financiële derivaten. Het maakt gebruik van beleggingsproducten zoals schatkistcertificaten en liquide beleggingsfondsen met gegarandeerd kapitaal.

De Raad van Bestuur stelt de Algemene Vergadering voor de rekeningen goed te keuren, de winst van het boekjaar over te dragen en kwijting te verlenen aan de bestuurders en het College van Commissarissen

Brussel, 14 maart 2024

Voor de raad van bestuur,

Isabelle Mazzara
Voorzitter van de Raad van Bestuur

2. Boekjaar 2023

a. Boekhoudkundige verwerking van kosten en opbrengsten in verband met de brand in het Horta Paleis voor Schone Kunsten gebouw

Préambule

Op 18 januari 2021 verwoestte een brand een groot deel van het zuidelijke dak van het Paleis voor Schone Kunsten, het onderliggende tentoonstellingscircuit en het grootste deel van de HVAC-installaties op het dak. Bovendien veroorzaakte het bluswater van de brandweer ook schade aan de Henry Le Boeufzaal en maakte het het grote orgel onbruikbaar, waardoor meer dan 20 jaar renovatie- en optimaliseringswerk teniet werd gedaan.

Het PSK is verzekerd voor 87.361.615 euro en de eerste schatting van de reparaties lag rond de 18.00.00 euro.

In 2021 en 2022 heeft het PSK twee overheidsopdrachten gegund om de noodzakelijke werkzaamheden uit te voeren: het eerste contract betreft dringende werkzaamheden voor de wederopbouw van de 8 tentoonstellingshallen op het zuidelijke circuit die beschadigd zijn, inclusief dakbekleding, metalen dakconstructies, dakramen, schilderijrails en speciale technieken. De voorlopige oplevering van de werkzaamheden is gepland voor de eerste helft van 2024.

Het tweede contract betreft de reconstructie en restauratie van de schouwen, gangen en akoestische deuren in de Henry Le Boeuf concertzaal.

De voorlopige oplevering van de werken is gepland voor de tweede helft van 2024.

In 2022 heeft het PSK ook een derde contract toegekend voor een projectvoorbereidings- en exploitatiemonitoringopdracht voor de restauratie en reconstructie van het orgel in de Henry Le Boeuf concertzaal.

Meer in het bijzonder omvat dit contract (1) de diagnostische fase en het opstellen van een beschrijvende en geschatte lijst van hoeveelheden voor de restauratie-reconstructie van het orgel, met inbegrip van een schatting van de kosten van de uit te voeren werkzaamheden; (2) het opstellen van een technisch en artistiek kader met het oog op de gunning van een overheidsopdracht voor de restauratie-reconstructie van het orgel; en (3) het toezicht op de werkzaamheden tot de definitieve oplevering van het instrument.

Op basis van de resultaten van dit contract zal het PSK in de eerste helft van 2024 een vierde contract lanceren voor de restauratie en herbouw van het orgel.

De verzekeringsmaatschappij dekt de volledige kosten van herstellingen in oorspronkelijke staat, met inbegrip van eventuele aanpassingen als gevolg van nieuwe normen of technologie die verouderd is of niet meer bestaat. De Regie der Gebouwen zal de kosten betalen van alle noodzakelijke herstellingen die niet gedekt zijn door de P&V verzekeringsmaatschappij.

In afwijking van de verzekeringspolis, die voorziet in een voorschot van 50% na aangifte van het schadegeval en betaling van het saldo afhankelijk van het akkoord van de verzekeringsmaatschappij over de forfaitaire schadevergoeding, en gezien de complexiteit van de uit te voeren werkzaamheden en de lopende besprekingen, hebben de medecontractanten gekozen voor een eerste raming van de uit te voeren herstellingen, die zal worden aangepast naarmate de akkoorden over de verschillende afrekeningen worden bereikt.

De medecontractanten zijn ook overeengekomen dat de betaling zal plaatsvinden op basis van een systeem van voorschotten die overeenkomen met de door de P&V-verzekeringsmaatschappij gevalideerde verklaringen in overeenstemming met het bovenstaande.

Tot op heden heeft het Paleis voor Schone Kunsten in totaal 12.497.182,58 euro aan voorschotten ontvangen, uitgesplitst als volgt:

In 2021

- eerste voorschot van EUR 440.000,00 betaald op 17 februari 2021 ;
- tweede voorschot van EUR 440.000,00 betaald op 4 juni 2021;
- derde voorschot van EUR 907.500 betaald op 14 oktober 2021 ;
- vierde voorschot van EUR 440.000 betaald op 27 december 2021 ;

In 2022

- vijfde voorschot van 101.592,16 euro betaald op 11 mei 2022;
- zesde voorschot van 348.687,70 euro betaald op 22 juni 2022;
- zevende voorschot van EUR 519.739,01 betaald op 5 juli 2022;
- achtste voorschot van 965.910,03 euro betaald op 3 oktober 2022;
- negende voorschot van EUR 218.375,30 betaald op 28 oktober 2022;
- tiende voorschot van EUR 1.433.305,08 betaald op 28 november 2022.

In 2023

- elfde voorschot van EUR 1.411.415,13 betaald op 01 februari 2023 ;
- twaalfde voorschot van EUR 1.393.856,08 betaald op 21 april 2023 ;
- dertiende voorschot van EUR 2.686,33 betaald op 04 mei 2023 ;
- veertiende voorschot van EUR 516.892,37 betaald op 11 mei 2023 ;
- vijftiende voorschot van EUR 747.488,22 betaald op 03 juli 2023 ;
- zestiende voorschot van EUR 1.876.707,39 betaald op 04 oktober 2023 ;
- zeventiende voorschot van EUR 9.362,18 betaald op 18 oktober 2023 ;
- achttiende voorschot van €723.665,60 betaald op 19 oktober 2023

Indirecte verliezen

Na een schadegeval gedekt door deze polis, wordt het bedrag van de vergoeding, na aftrek van de franchise, verhoogd met een forfaitair bedrag van 10% ter compensatie van de kosten en verliezen waarvoor de verzekerde aansprakelijk blijft.

Principe van continuïteit en discontinuïteit

De boekhoudkundige normen die in België van toepassing zijn, bepalen dat bij de beëindiging van een economische activiteit de activa die met deze activiteit verband houden (vaste activa en/of vlottende activa) versneld kunnen worden afgeschreven of in de balans kunnen worden afgeboekt (omkering tussen de aanschaffingswaarden en de gecumuleerde afschrijvingen). Indien materiële vaste activa niet meer in gebruik zijn of niet meer permanent voor de bedrijfsuitoefening worden gebruikt en indien de waarschijnlijke opbrengstwaarde lager is dan de boekwaarde, moeten aanvullende afschrijvingen worden verricht. Dit is het geval voor het orgel, dat na de brand onbruikbaar is en dat ingrijpende renovatiewerkzaamheden zal moeten ondergaan om het weer operationeel te maken. De renovatiewerkzaamheden aan het orgel zullen als een nieuwe af te schrijven investering worden geboekt zodra het orgel in gebruik is genomen.

Wat daarentegen het gedeeltelijk beschadigde dak, het gesloten circuit en de Henry Le Boeuf-zaal betreft, deze activa houden verband met activiteiten die gedeeltelijk zijn onderbroken en de boekwaarde van deze activa zal niet worden gewijzigd omdat zij op identieke wijze zullen worden hersteld. Aangezien het zeer moeilijk is om in de facturen betreffende de investeringen van het dak, de tentoonstellingscircuits en de Henry Le Boeuf-zaal, het verbrande gedeelte van de rest van de investering te identificeren, zullen de betrokken vaste activa op de balans blijven staan en verder worden afgeschreven volgens hun eerder vastgestelde levensduur.

De nieuwe investeringen die worden gedekt door de Regie der gebouwen, zullen worden geboekt als vaste activa en zullen worden onderworpen aan enerzijds afschrijvingen zodra zij in gebruik worden genomen en anderzijds de erkenning van kapitaalsubsidies.

Beheer van onzekerheid en uitgevoerd werk

Het totale bedrag van het door de verzekeringspolis gedekte risico blijft onzeker en zal dat blijven gedurende de uitvoering van de herstelwerkzaamheden.

Dit risico wordt buiten de balans opgenomen in de toelichting bij de jaarrekening, met vermelding van het geraamde saldo van de uit te voeren werkzaamheden en het bedrag dat naar verwachting door de verzekeraar zal worden terugbetaald. In een tabel worden het geraamde risico, de verrichte werkzaamheden en de ontvangen betalingen vermeld, waardoor het saldo van de werkzaamheden en het nog van de verzekeraar te ontvangen bedrag worden aangegeven.

Het voltooide deel van de werkzaamheden wordt opgenomen in de resultatenrekening (geboekt als niet-recurrente bedrijfskosten), evenals het pro rata deel van de ontvangen voorschotten voor deze reparatiewerkzaamheden (geboekt als niet-recurrente bedrijfsopbrengsten).

De van de verzekeraar ontvangen voorschotten zullen in de balans worden opgenomen als ontvangen vooruitbetalingen.

Indien op een bepaald moment de totale kosten van de reparatie definitief worden vastgesteld door de deskundigen en de offertes, zal een voorziening worden getroffen voor de nog uit te voeren werkzaamheden. Evenzo kan, indien de regeling met de verzekeringsmaatschappij definitief en zeker is, een vordering tot volledige betaling tegen de verzekeringsmaatschappij worden erkend. Er zal dus een einde komen aan het buiten de balans gehouden beheer van dit risico.

Gezien de aard, de complexiteit en de duur van de werkzaamheden is bij de afsluiting van het begrotingsjaar 2023 niet aan deze voorwaarden voldaan.

Uitzonderlijk karakter

Gezien het uitzonderlijke karakter van deze verrichtingen moeten zij aan het Auditcomité worden gemeld en door de Raad van Bestuur worden gevalideerd, aangezien zij aan de waarderingsregels zullen worden toegevoegd.

Controles en validaties

Het systeem van schadevergoeding door voorschotten en opeenvolgende risico-evaluaties heeft het voordeel dat het ons beter dekt in geval van afwijkingen in de ramingen van de werken, maar biedt niet de financiële garantie van een betaalde forfaitaire schadevergoeding (vast en volledig bepaald bedrag).

Daarom is een systeem van systematische goedkeuring van de door de verzekeraar gedekte facturen ingevoerd om het onbetwistbare karakter ervan achteraf vast te stellen. Het stuurcomité is met deze taak belast, hetzij door de facturen te viseren, hetzij door een lijst te valideren die op 31 december van elk jaar tot het einde van de werkzaamheden wordt opgesteld. Deze lijst of goedkeuring moet worden ondertekend door de bevoegde autoriteit van de verzekeringsmaatschappij. Deze validering stelt het onomkeerbare karakter van de betalingen vast en maakt het mogelijk het pro rata deel van de ontvangen voorschotten te boeken als ontvangsten ter dekking van deze facturen.

Boekhoudkundige regels

Renovatiewerkzaamheden (Henry Le Boeuf Hall, dak en 8 tentoonstellingszalen)

660001 Uitzonderlijke kosten Brand aan 440000 Leveranciers voor facturen van aannemers en andere.
550 Bank aan 760000 Uitzonderlijke inkomsten uit gebouwen voor het deel van de ontvangen voorschotten die onomkeerbaar zijn geworden en die betrekking hebben op door de verzekeraar gevalideerde facturen.

760000 Buitengewone baten opbouw naar 493000 Over te dragen baten voor het deel van de voorschotten dat in de loop van het jaar niet is gebruikt

Deze uitzonderlijke uitgaven (rekening 66XX) en uitzonderlijke inkomsten (rekening 76XXX) zullen in de jaarrekening worden opgenomen als niet-recurrente bedrijfskosten en niet-recurrente bedrijfsopbrengsten.

b. Bijzonder verslag van vennootschappen met een sociaal oogmerk (art. 661 6° van het Wetboek van Vennootschappen)

Het Wetboek van Vennootschappen en de wet van 7 mei 1999 bepalen dat «de bestuurders of zaakvoerders ieder jaar een bijzonder verslag uitbrengen over de wijze waarop de vennootschap toezicht heeft uitgeoefend op het oogmerk dat zij overeenkomstig het 2° heeft vastgesteld; dat verslag moet inzonderheid aangeven dat de uitgaven inzake investeringen, inzake de werkingskosten en bezoldigingen bestemd zijn om de verwezenlijking van het sociale oogmerk van de vennootschap te bevorderen ».

Opdracht van openbare dienst

Overeenkomstig Art.3 van de wet van 7 mei 19992 , heeft de Vennootschap tot doel :

1° het uitwerken en het uitvoeren in de site van het Paleis voor Schone Kunsten van een pluridisciplinaire en geïntegreerde culturele programmatie die bijdraagt aan de Europese en internationale uitstraling van het federale België, van de Gemeenschappen en van Brussel- Hoofdstad, en die inhoudt :

1. culturele producties specifiek aan de vennootschap Paleis voor Schone Kunsten, die zich niet exclusief tot de ene of de andere Gemeenschap richten.;
2. coproducties in de domeinen zoals bedoeld in de vorige paragraaf, in samenwerking met verenigingen, organismen en instellingen die hetzelfde doel nastreven.;
3. terbeschikkingstelling van de zalen en de infrastructuur van het gebouw aan verenigingen, organismen en instellingen die een eigen culturele programmatie ontwikkelen.

De taken vermeld onder 1., 2. en 3. van deze paragraaf vormen de taken van openbare dienstverlening van de vennootschap.

2° het gebouw « Paleis voor Schone Kunsten » beheren, zowel ter uitvoering van de opdrachten van openbare dienstverlening omschreven in 1°, als van privé-opdrachten.

Financiële middelen toewijzen aan publieke taken

Ten eerste bevestigen we dat de volledige winst van het jaar in de reserve is geplaatst en dat er geen uitkering aan de aandeelhouders is gedaan. Uit de volgende paragrafen blijkt dat de financiële middelen van de instelling zijn toegewezen aan de openbare dienstverlening die in het beheerscontract zijn beschreven.

Activiteiten

Overeenkomstig artikel 3 van de wet van 7 mei 1999 hebben wij de activiteiten van het Paleis voor Schone Kunsten opgesomd en ze ingedeeld naargelang ze al dan niet cultureel zijn (en dus deel uitmaken van de openbare dienstverleningstaak van het PSK).

Art. 20 van het beheerscontract bepaalt dat het culturele programma bedoeld in artikel 3, § 1, 1°, van de wet van 7 mei 1999 tot oprichting van de Vennootschap ten minste 75% van het gebruik van het Paleis moet omvatten.

Uit onderstaande tabel blijkt dat deze bepaling in 2023 is gevolgd:

Type	2023	%
Interne culturele activiteiten	2.195	85,78%
Externe culturele activiteiten	244	9,53%
Externe commerciële activiteiten	120	4,69%
Totaal	2.559	100,00%

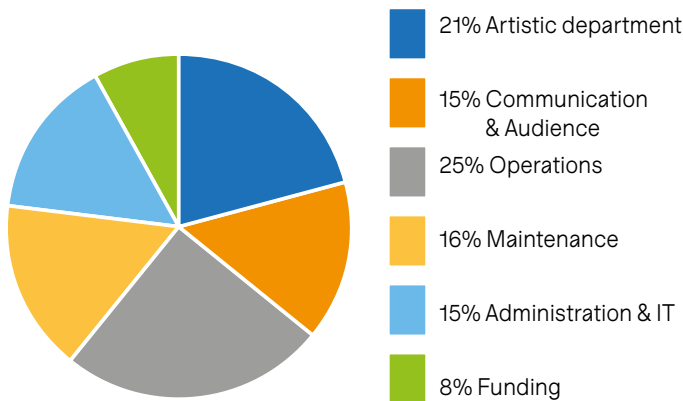
Personeelskosten

In verhouding tot de totale personeelskosten vertegenwoordigen de kosten die rechtstreeks verband houden met de artistieke programmering 21%. Als we de kosten van de operationele afdelingen en die van de afdelingen Communicatie en Audience engagement, die beide direct de artistieke afdelingen ondersteunen, bij elkaar optellen, komen we op een totaal van 61% van de personeelskosten.

De afdelingen die verantwoordelijk zijn voor het onderhoud van het gebouw, het onderhoud en de schoonmaak van het Paleis zijn goed voor 16% van de totale kosten.

Administratieve afdelingen en IT zijn goed voor 15% van de personeelskosten, de rest wordt gevormd door de kosten van afdelingen die financiering zoeken.

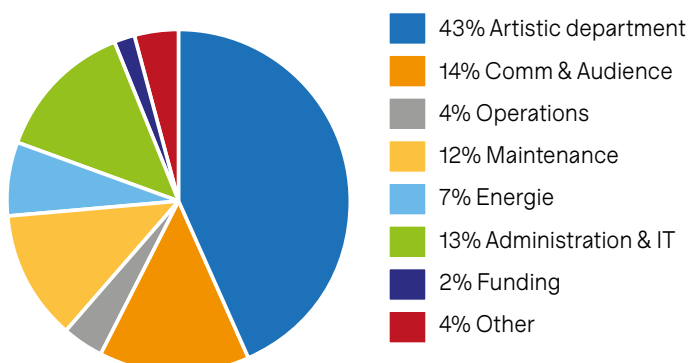
HR kosten 2023

Bedrijfskosten

In verhouding tot de totale algemene kosten vertegenwoordigen de algemene kosten die rechtstreeks verband houden met de artistieke programmering 43%. Als we daar de productiekosten en de communicatie- en publiekskosten aan toevoegen, die beide rechtstreeks de artistieke diensten ondersteunen, komen we op een totaal van 61% van de kosten, tegenover 57% in het vorige boekjaar.

Algemene kosten 2023

Het onderhoud van het gebouw, het onderhoud en de schoonmaak van het gebouw en de kantoorruimtes waren goed voor 19% van de totale kosten. De energiekosten waren goed voor 7% van de totale overheadkosten.

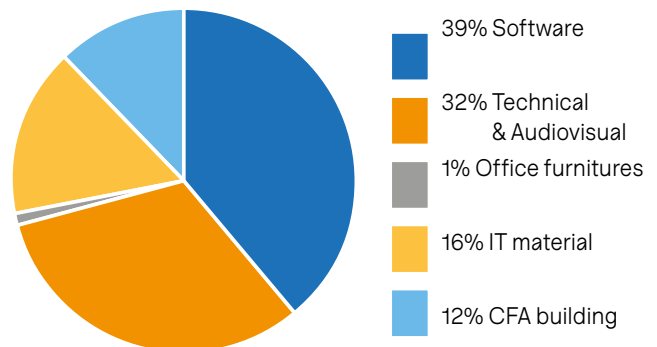
Administratie- en IT-kosten maken 13% uit van de totale overheadkosten en omvatten de huur van de kantoren waar het personeel werkt.

Het overschot bestaat uit financieringskosten en diverse uitgaven die niet in de vorige categorieën zijn opgenomen.

Investeringen

Investeringen gedurende het jaar betroffen voornamelijk IT-ontwikkelingen (software) en investeringen in digitale apparatuur. Bij de eerste lag de nadruk op het verder ontwikkelen van webapplicaties voor klanten. Wat de laatste betreft, werd er naast investeringen in digitale audiovisuele apparatuur ook geïnvesteerd in IT-apparatuur zoals laptops.

Investeringen 2023

Er is ook geïnvesteerd in de renovatie van bepaalde delen van het Paleis, zoals de vernieuwing van de technische lift in de zalen van Terarken, de verlichting van het podium in de HLB-zaal en werkzaamheden om de toegang tot de verschillende zalen van het Paleis te verbeteren. Deze verschillende projecten houden verband met de opdracht van het PSK om het Paleis, waarvan zij de vruchtgebruiker is, te beheren.

Winst

De winst van het jaar werd volledig toegewezen aan de wettelijke reserve of aan ingehouden winsten.

Andere overwegingen in verband met taken van openbare dienst

Toegankelijkheid – Tarieven

Het Paleis voor Schone Kunsten hecht er veel belang aan om zijn programma toegankelijk te maken voor het grote publiek. De inspanningen die hiervoor geleverd worden bestrijken een breed spectrum: een gediversifieerd cultureel aanbod in verschillende disciplines, een prijsbeleid dat rekening houdt met jongeren, gezinnen en bezoekers met beperkte financiële middelen en een publieksontwikkelingsstrategie gericht op een breed publiek.

Als federale culturele instelling is het een van haar taken om een actief beleid van culturele democratisering te voeren dat rekening houdt met de diversiteit van de Belgische bevolking. Jongeren onder de 30 jaar genieten bijvoorbeeld van verlaagde tarieven (-50%). Ook kwetsbare doelgroepen en onderwijsinstellingen genieten van speciale tarieven.

Elk jaar organiseert of coproduceert het Paleis voor Schone Kunsten een aantal gratis activiteiten. In 2023 waren dat er 68 in verschillende formats.

Free events

Concerts	14
Events	34
Expo	16
Festival	4

Totaal	68

Gelijkheid en non-discriminatie, inclusie

De instelling spant zich voortdurend in om de toegankelijkheid te garanderen, met name door acties voor specifieke doelgroepen, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van hulpmiddelen waarmee dove bezoekers toegang krijgen tot rondleidingen in gebarentaal en blinde en/of slechtziende bezoekers kunnen genieten van zowel voorstellingen als tentoonstellingen. Rondleidingen op maat zijn ook mogelijk voor specifieke doelgroepen.

Ondersteuning op maat voor mensen met beperkte mobiliteit is ook beschikbaar op aanvraag, zoals voor toegang tot de dienstliften of een rolstoellift. Het Paleis voor Schone Kunsten dateert uit de jaren 1920 en is gebouwd op een terrein met steile hellingen. De verschillende trappenhuisen beperken de toegang tot bepaalde delen van het gebouw, wat obstakels opwerpt voor mensen met verminderde mobiliteit.

Bozar implementeert progressieve en structurele innovaties in de dagelijkse werkmethoden. Het actieplan besteedt bijzondere aandacht aan culturele diversiteit en gendergelijkheid in de werkomgeving en in de bezoekerservaring. Andere vormen van verschil zoals handicap, seksuele geaardheid, sociaaleconomische status, opleidingsniveau en leeftijd zijn permanente aandachtspunten.

Onderwijs en participatie

Via de afdeling Audience engagement wordt bijzondere nadruk gelegd op de ervaring van bezoekers van alle leeftijden en achtergronden, of het nu gaat om workshops, rondleidingen, interactieve programma's, trainingen, inleidingen, ontmoetingen of sociaal-artistische en participatieve projecten. Het doel van deze activiteiten is om het publiek rond het Bozar-project te mobiliseren.

Tijdens de zomer werden op de Rooftop specifieke activiteiten voor schoolgaande kinderen georganiseerd rond toegankelijkheid van de openbare ruimte en gezonde voeding, in samenwerking met de vzw Cultuurghem. Begin oktober werd het project Next generation, Please gelanceerd, dat zich ook in het bijzonder op jongeren richt. Museum Night Fever, met installaties door en voor jongeren, in samenwerking met het Gilbard collectief, trok in oktober 7.321 bezoekers.

Jong publiek en gezinnen kregen ook speciale aandacht met evenementen die muziek en film combineren in de vorm van filmconcerten.

De kinderen en hun leerkrachten stonden in juni centraal met de presentatie van een Cantate waar ze een jaar lang aan hadden gewerkt in het kader van het Cantania-project. Tijdens het openingsweekend in september trapte het Let's Zing Ensemble af met de lancering van 10 nieuwe urban composities. Op 23 juni 2024 gaat het festival verder met de Munt, het Nationaal Orkest van België en de Belgische koorfederaties.

Rondleidingen voor groepen en rondleidingen op maat worden georganiseerd als onderdeel van de tentoonstellingen, met bijzondere nadruk op rondleidingen in gebarentaal en deelname aan de Week van de Handicap van de Stad Brussel. Dankzij de samenwerking met stichtingen kunnen we een honderdtal rondleidingen aanbieden aan groepen en jongeren in precaire situaties.

2. Verslag van de commissaris

RSM InterAudit BV
Marie Delacroix
Bedrijfsrevisor
Wettelijke vertegenwoordiger

KPMG Bedrijfsrevisoren BV
Olivier Declercq
Bedrijfsrevisor
Wettelijke vertegenwoordiger

Florence Thys
Commissaris benoemd door het
Rekenhof

Vital Put
Commissaris benoemd door het
Rekenhof

PALEIS VOOR SCHONE KUNSTEN NV NAAMLOZE VENNOOTSCHAP VAN PUBLIEK RECHT

VERSLAG VAN DE COMMISSARIS AAN DE ALGEMENE VERGADERING VAN DE VENNOOTSCHAP OVER HET BOEKJAAR AFGESLOTEN OP 31 DECEMBER 2023

In het kader van de wettelijke controle van de jaarrekening van de naamloze vennootschap publiekrecht Paleis voor Schone Kunsten (de « Vennootschap »), leggen wij u ons commissarisverslag voor. Dit bevat ons verslag over de jaarrekening alsook de overige door wet- en regelgeving gestelde eisen. Dit vormt een geheel en is ondeelbaar.

Wij werden benoemd in onze hoedanigheid van commissaris door de algemene vergadering van 26 april 2022, overeenkomstig het voorstel van het bestuursorgaan. Op grond van artikel 15 §2 van de wet van 7 mei 1999 houdende oprichting van het Paleis voor Schone Kunsten in de vorm van een naamloze vennootschap van publiek recht werden twee leden van het college van commissarissen benoemd door de algemene vergadering van het Rekenhof van 3 november 2022 voor Vital Put en deze van 8 februari 2021 voor Florence Thys. Ons mandaat loopt af op de datum van de algemene vergadering die beraadslaagt over de jaarrekening afgesloten op 31 december 2025, met uitzondering van het mandaat van Florence Thys, vertegenwoordiger van het Rekenhof, dat loop af op de datum van de algemene vergadering die beraadslaagt over de jaarrekening afgesloten op 31 december 2024.

Wij hebben, in college met het Rekenhof, de wettelijke controle van de jaarrekening van de naamloze vennootschap publiekrecht Paleis voor Schone Kunsten uitgevoerd gedurende tweeëntwintig opeenvolgende boekjaren.

VERSLAG OVER DE JAARREKENING

Oordeel zonder voorbehoud

Wij hebben de wettelijke controle uitgevoerd van de jaarrekening van de Vennootschap, die de balans op 31 december 2023 omvat, alsook de resultatenrekening van het boekjaar afgesloten op die datum en de toelichting, met een balanstotaal van € 64.496.534,57 en waarvan de resultatenrekening afsluit met een winst van het boekjaar van € 82.177,83.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van het vermogen en de financiële toestand van de Vennootschap per 31 december 2023, alsook van haar resultaten over het boekjaar dat op die datum is afgesloten, in overeenstemming met het in België van toepassing zijnde boekhoudkundig referentiestelsel.

Basis voor het oordeel zonder voorbehoud

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens de internationale controlestandaarden (ISA's) zoals van toepassing in België. Onze verantwoordelijkheden op grond van deze standaarden zijn verder beschreven in de sectie « Verantwoordelijkheden van de commissaris voor de controle van de jaarrekening » van ons verslag. Wij hebben alle deontologische vereisten die relevant zijn voor de controle van de jaarrekening in België nageleefd, met inbegrip van deze met betrekking tot de onafhankelijkheid.

Wij hebben van het bestuursorgaan en van de aangestelden van de Vennootschap de voor onze controle vereiste ophelderingen en inlichtingen verkregen.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verantwoordelijkheden van het bestuursorgaan voor het opstellen van de jaarrekening

Het bestuursorgaan is verantwoordelijk voor het opstellen van de jaarrekening die een getrouw beeld geeft in overeenstemming met het in België van toepassing zijnde boekhoudkundig referentiestelsel, alsook voor de interne beheersing die het bestuursorgaan noodzakelijk acht voor het opstellen van de jaarrekening die geen afwijking van materieel belang bevat die het gevolg is van fraude of van fouten.

Bij het opstellen van de jaarrekening is het bestuursorgaan verantwoordelijk voor het inschatten van de mogelijkheid van de Vennootschap om haar continuïteit te handhaven, het toelichten, indien van toepassing, van aangelegenheden die met continuïteit verband houden en het gebruiken van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuursorgaan het voornemen heeft om de Vennootschap te liquideren of om de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of geen realistisch alternatief heeft dan dit te doen.

Verantwoordelijkheden van de commissaris voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstellingen zijn het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid over de vraag of de jaarrekening als geheel geen afwijking van materieel belang bevat die het gevolg is van fraude of van fouten en het uitbrengen van een commissarisverslag waarin ons oordeel is opgenomen. Een redelijke mate van zekerheid is een hoog niveau van zekerheid, maar is geen garantie dat een controle die overeenkomstig de ISA's is uitgevoerd altijd een afwijking van materieel belang ontdekt wanneer die bestaat. Afwijkingen kunnen zich voordoen als gevolg van fraude of fouten en worden als van materieel belang beschouwd indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat zij, individueel of gezamenlijk, de economische beslissingen genomen door gebruikers op basis van deze jaarrekening, beïnvloeden.

Bij de uitvoering van onze controle leven wij het wettelijk, reglementair en normatief kader dat van toepassing is op de controle van de jaarrekening in België na. Een wettelijke controle biedt evenwel geen zekerheid omtrent de toekomstige levensvatbaarheid van de Vennootschap, noch omtrent de efficiëntie of de doeltreffendheid waarmee het bestuursorgaan de bedrijfsvoering van de Vennootschap ter hand heeft genomen of zal nemen.

Onze verantwoordelijkheden inzake de door het bestuursorgaan gehanteerde continuïteitsveronderstelling staan hieronder beschreven.

Als deel van een controle uitgevoerd overeenkomstig de ISA's, passen wij professionele oordeelsvorming toe en handhaven wij een professioneel-kritische instelling gedurende de controle. We voeren tevens de volgende werkzaamheden uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat die het gevolg is van fraude of van fouten, het bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden die op deze risico's inspelen en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Het risico van het niet detecteren van een van materieel belang zijnde afwijking is groter indien die afwijking het gevolg is van fraude dan indien zij het gevolg is van fouten, omdat bij fraude sprake kan zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten om transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- ▶ het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle, met als doel controlewerkzaamheden op te zetten die in de gegeven omstandigheden geschikt zijn maar die niet zijn gericht op het geven van een oordeel over de effectiviteit van de interne beheersing van de Vennootschap;
- ▶ het evalueren van de geschiktheid van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van de door het bestuursorgaan gemaakte schattingen en van de daarop betrekking hebbende toelichtingen;
- ▶ het concluderen dat de door het bestuursorgaan gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is, en het concluderen, op basis van de verkregen controle-informatie, of er een onzekerheid van materieel belang bestaat met betrekking tot gebeurtenissen of omstandigheden die significante twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van de Vennootschap om haar continuïteit te handhaven. Indien wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij ertoe gehouden om de aandacht in ons commissarisverslag te vestigen op de daarop betrekking hebbende toelichtingen in de jaarrekening, of, indien deze toelichtingen inadequaat zijn, om ons oordeel aan te passen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van ons commissarisverslag. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de Vennootschap haar continuïteit niet langer kan handhaven ;
- ▶ het evalueren van de algehele presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening, en van de vraag of de jaarrekening de onderliggende transacties en gebeurtenissen weergeeft op een wijze die leidt tot een getrouw beeld.

Wij communiceren met het auditcomité en bijgevolg aan het bestuursorgaan onder meer over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante controlebevindingen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing die wij identificeren gedurende onze controle.

OVERIGE DOOR WET- EN REGELGEVING GESTELDE EISEN

Verantwoordelijkheden van het bestuursorgaan

Het bestuursorgaan is verantwoordelijk voor het opstellen en de inhoud van het jaarverslag en van de documenten die overeenkomstig de wettelijke en reglementaire voorschriften dienen te worden neergelegd, voor het naleven van de wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften die van toepassing zijn op het voeren van de boekhouding, alsook voor het naleven van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen en van de statuten van de Vennootschap.

Verantwoordelijkheden van de commissaris

In het kader van onze opdracht en overeenkomstig de Belgische bijkomende norm (herziene versie 2020) bij de in België van toepassing zijnde internationale auditstandaarden (ISA's), is het onze verantwoordelijkheid om, in alle van materieel belang zijnde opzichten, het jaarverslag en bepaalde documenten die overeenkomstig de wettelijke en reglementaire voorschriften dienen te worden neergelegd, alsook de naleving van bepaalde verplichtingen uit het Wetboek van vennootschappen en verenigingen en van de statuten te verifiëren, alsook verslag over deze aangelegenheden uit te brengen.

Aspecten betreffende het jaarverslag

Na het uitvoeren van specifieke werkzaamheden op het jaarverslag, zijn wij van oordeel dat dit jaarverslag overeenstemt met de jaarrekening voor hetzelfde boekjaar en is opgesteld overeenkomstig de artikelen 3:5 en 3:6 van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen.

In de context van onze controle van de jaarrekening, zijn wij tevens verantwoordelijk voor het overwegen, in het bijzonder op basis van de kennis verkregen in de controle, of het jaarverslag een afwijking van materieel belang bevat, hetzij informatie die onjuist vermeld is of anderszins misleidend is. In het licht van de werkzaamheden die wij hebben uitgevoerd, dienen wij u geen afwijking van materieel belang te melden.

Vermelding betreffende de sociale balans

De sociale balans neer te leggen bij de Nationale Bank van België overeenkomstig artikel 3:12, § 1, 8 van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen, bevat, zowel qua vorm als qua inhoud alle door dit Wetboek voorgeschreven inlichtingen, waaronder deze betreffende de informatie inzake de lonen en de vormingen, en bevat geen van materieel belang zijnde inconsistenties ten aanzien van de informatie waarover wij beschikken in het kader van ons opdracht.

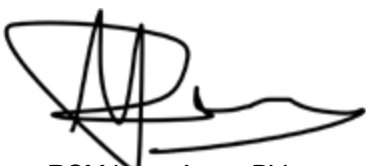
Vermeldingen betreffende de onafhankelijkheid

- ▶ Ons bedrijfsrevisorenkantoren hebben geen opdrachten die onverenigbaar zijn met de wettelijke controle van de jaarrekening verricht, en zijn in de loop van ons mandaat onafhankelijk gebleven tegenover de Vennootschap
- ▶ Er werden geen andere bijkomende opdrachten verenigbaar met de wettelijke controle van de jaarrekening conform artikel 3:65 van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen uitgevoerd

Andere vermeldingen

- ▶ Onverminderd formele aspecten van ondergeschikt belang, werd de boekhouding gevoerd in overeenstemming met de in België van toepassing zijnde wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften.
- ▶ De resultaatverwerking, die aan de algemene vergadering wordt voorgesteld, stemt overeen met de wettelijke en statutaire bepalingen.
- ▶ Met uitzondering van de te late indiening bij de Balanscentrale van de jaarrekeningen over het voorgaande boekjaar, dienen wij u geen verrichtingen of beslissingen mede te delen die in overtreding met de statuten of het Wetboek van vennootschappen en verenigingen, zijn gedaan of genomen

Brussel, 17 april 2024

RSM INTERAUDIT BV

MARIE DELACROIX
BEDRIJFSREVISOR
WETTELIJK VERTEGENWOORDIGER

KPMG
BEDRIJFSREVISOREN-RÉVISEURS D'ENTREPRISES BV/SRL
OLIVIER DECLERCQ
BEDRIJFSREVISOR
WETTELIJK VERTEGENWOORDIGER

FLORENCE THYS
COMMISSARIS BENOEMD DOOR HET
REKENHOF

Vital Put
(Authentic
ation)

Digitally signed by
Vital Put
(Authentication)
Date: 2024.04.17
13:22:36 +02'00'

VITAL PUT
COMMISSARIS BENOEMD DOOR HET
REKENHOF